Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 ОКТЯБРЬ 2 СРЕДА № 194 (18317)

сэн 6 мүн.

Ургаса хуряалга—91

ҺНДАТОРАЙ БРИГАДАДА

...гарайн аймагай ...тогоор ябаад ...ой ахамад агроном Станислав Дагбаевич ...улажа хөөрэлдэн байтараа, мэ...ромни өөрөө ...ба. Тэрэнэй мэ...р тарианай, 260 ...гтай, 25 гектар ...шар даалгагдан СХД-бө тухэлэй 2 ...ирсь», ДТ-75, К-...ракторнуудтай, 1 ...хүн хүдөө ажа...ана, техникэтэй ...арендэ бригадын ...аймаан хүн хү...ондо болоһон ...үгөөргүй өхөөр ...ирөлөн, сабша...ой газар үнаанда ...абашье, үбһэ ...та. Мүнөө үедэ ...ин хуряана.

...а совхозой ве...Данжаран Дорж... Энэ хүмнай ...механизатор ябаа...ой совхоздоо 40 жэлдэ тон һайнаар хүдэлһэн байна. Мүнөө наһанайнгаа амаралтада гаранхайшье һаа, никтын хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Тиигэхэ зуураа, залуу нүхэдһөө жаахашье дутуугүй һайнаар хүдэлэнэ. Һарадаа 400 түхэриг салин абадог.

Агроном нүхэр С. Д. Нимаева бодожо үзөөд: «Нэгэ гектарһаа 10 центнер таряа абаха ёһотойбди. Таряа хуряалгаяа болзор соогоо дүүргэхэбди»— гээ һэн.

Комбайнһаа таряа зөөдэг Тудупов Жамбал тухай хэлэхэ һанаатайб. Тэрэ сэрэгэй албаяа дүүргэгэд, түрэл совхозоо трактористаар хүдэлжэ эхилээ юм.

Арендаторай 25 гектарта тариһан хартаабхые Асагадай болон Эрхирэгэй һургуулинуудай һурагшад малтажа дүүргэжэ байна. Үхибүүдэй дундаһаа Соёлма Цындыжапова, Сэсэг Цыбикдоржиева, Люда Жанчипова, Эржена Шагдарова, Света Раднаева, Долгор Санжитова, Оксана Очиржапова, Ирина Цыденжапова, Роза Дашиева, Женя Цыреторова, Люда Эрдынеева гэгшэд маттаалай үгэнүүдээр дурсагдаа һэн. Тиихэдэ тогоошон Екатерина Владимировна Дондукова эдеэ хоол һайнаар бэлдэдэг байна. Һурагшадай малтаһан хартаабхые Онохойн ОРС-ын машинануд сэхэ поли дээрэһээ абаашана. Гектар бүриһөө 80 центнер хартаабха гарана гээд багсаамжалагдана.

Асагадта нимэрхүү юумэ хараад ерэгдээ гээшэ. Агрономарендатор С. Д. Нимаева унаһан малгайгаа абахэ сүлөөгүй, нэгэ полиһоо нүгөөдэ тээшээ харайлгажал байгаа һэн. Тииншьегүй яаха һэм. Арендатор хүн эсэхэ сусахые мэдэнгүй хүдэлдэг.

Ч-Д. БУДАЕВ,
манай штатнабшэ корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Асагадай һургуулиин үхибүүд хартаабхын поли дээрэ; трактурист (зүүн гарһаа) Тудупов Жамбал, комбайнер Д. Д. Баданов, арендатор С. Д. Нимаев.

Автарай фото-зураг.

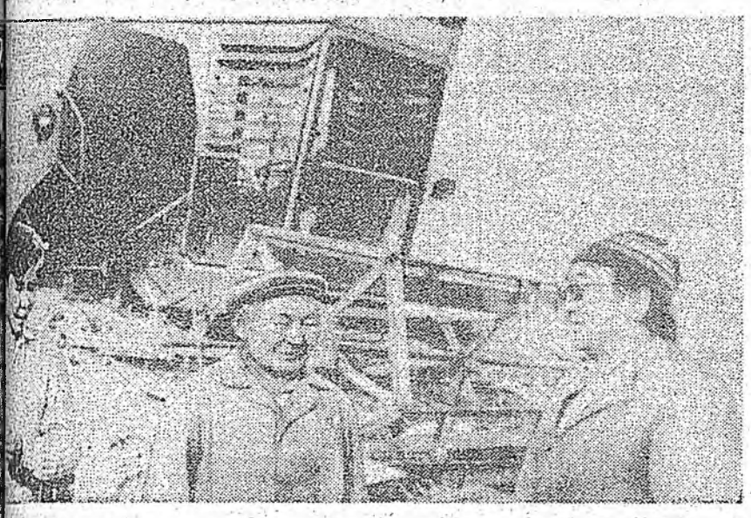

...ЭРӨӨР ҮНГЭРНЭ

...волоздо ургаса ...лгаагдоо орожо ...ай поли дээрэ ...бэзэн комбайн шэ...ба комбайн горох ...болгон унагаана, ...ргаса хэлана. Мү...ктарай ешмээн ...ургаагдаад, тэрэ...нэй дүшэн гектарайнь баалнууд хадагдан сохигдобо. Бүхыдөө 600 центнер ороһоон хуряагдажа абтаа.

Энэ жэлэй ургаса хуряалга ехэл хүшэрхэнөөр үнгэргэдэхэнь гээшэ. Зарим полинуудай ургасаньб бог үбһэндэ баригдашэнхай.

Жалганай хэрэгтэй станиие тойроод полинууд... Эдэ олон полинуудай гурбандань гэхэ гү, али 116 гектар талмайн ургасань илангаяа бог үбһэндэ ехэрэ баригданхай. Майн һайндэрнүүдэй урда тээ эдэ талмайнууд дээрэ тарилга хэгдэһэн байгаа. Харин һүүлдэнь тариг...даһан участогууд дээрэ тиимэ гэхэрэ бог үбһэн үгы.

В. БОРИСОВ.

Бэшүүрэй район.

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй заседани

Сентябриин 30-да РСФСР-эй Советүүдэй байшан соо РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй ээлжээтэ заседани болобо. РСФСР-эй Верховно Советэй Түрүүлэгшэн уялганууд дүүргэгшэ Р. И. Хасбулатов заседание хүтэлһэн байна.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай съездэй хуулиин актнуудай, РСФСР-эй арадай депутадай түһалагшанар тухай дуримэй, «РСФСР-тэхи нютагай референдум тухай», мүн «РСФСР-тэхи референдум тухай» «РСФСР-эй Хуулида хубилалтануд ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Хуулинуудай проектнүүд заседани дээрэ хаража үзэгдэбэ.

Депутадуудай тусхай комиссиин ба арадай депутадуудай Карачаево-Черкесэй областной Советэй зуршалгануудые хаража үзөөд, «РСФСР-эй бүридэлдэ Карачаево-Черкесэй ССР-эй Верховно Советэ һүнгалтануудые үнгэргэхэ гурим ба болзорнууд тухай» Тогтоолой проектые Верховно Советэй Президиум гол түлэб һайшааба. Тус асуудалые зүбшэн хэлсэлгые Президиумэй удаадахи заседани дээрэ дүүргэхээр хараалба.

РСФСР-эй Госбанкин ба РСФСР-эй Минфинэй дурадхалаар РСФСР-эй 1991 оной гүрэнэй республиканска дотороой урьһаламжа гаргалгын дуримүүд баталагдаба.

Россин гүрэнэй стандартизацин, метрологиин ба сертификациин гүрэнэй комитет эмхидхэн байгуулхыень Верховно Советэй Президиум Министрнүүдэй Советтэ зүбшөөбэ.

Ноябриин 24-дэ нютагай захиргаанай толгойлогшонорые һунгаха һунгалта бэлдэжэ үнгэргэхэ асуудалнууд заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй ажал ябуулгын зарим асуудалнууд хаража үзэгдөө. Тобшолон хэлэбэл, 1991 оной августын 24-дэ баталагдаһан РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй «Россин-Хойто Америкын гүрэнэй-акционернэ «Роскана» компаниин асуудалнууд» гэһэн 444-дэхи Тогтоол РСФСР-эй хүсэндөө байгаа хуулида зүришэнэ гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Тиимэһээ тус документээр зохихо шиидхэбринүүдые абахыень Президентдэ ба Министрнүүдэй Советэ дурадхагдаба.

РСФСР-эй Экономическа дээдын советэй ажал ябуулгын асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Арадай депутат М. А. Бочаров ВЭС-эй, түрүүлэгшэн уялганууд...аа сүлөөлэгдэбэ. Советэй ажал ябуулгын ашаг урые дээшэлүүлхэ зорилгоор РСФСР-эй ПВС-эй комисси байгуулагдажа, Экономическа дээдын советые хүтэлбэрилхэ гээд дааллагдаба.

Заседани дээрэ Россин Федерациин гүрэнэй ажабайдалай бүсадшье асуудалнууд хаража үзэгдэбэ.

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй хэбпэлэй албан.

РСФСР-эй Гүрэнэй Секретариин МЭДҮҮЛГЭ

Һүүлэй үедэ Приднестровьдо боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тушаа Россин Федерациин хүтэлбэрилэгшэд һанаата болоно. РСФСР-эй Президентын дэргэдэхи Гүрэнэй Советэй гишүүд энэ чөтагай байдалые тусгаар шэнжэлһэн байна.

Иимэрхүү хёмороо зүришэлдөөнүүдые хүсөөр шиидхэхэ һодэлгэ хэзээдэшье һайн дүнгүүдэ хүргэдэггүй гэжэ түүхын дүй дүршэл харуулдаг.

Энээнтэй дашарамдуулан, ухаатай сэсэн байхые, хүсэ хэрэглэхэгүйе, улаасхоорондын эрхын дуримүүдэй ёһоор хэмжээнүүдые абахые уряалжа, энэ хёмороо зүришэлдөөндэ хабаадуулагдаһан талынхидта РСФСР-эй гүрэнэй советнигүүд хандана. Депутадуудай уялганууда дүүргэхэдэнь, һаад тодхор хэхэ гээшэ бүхы дэлхэй дээрэ болошогүй гэжэ тоологдодог гээд онсолон тэмдэглэхэ баатай болонобди.

Хоёр талынхидай зүбшөөһэн үшарта хөөрэлдөөнүүдтэ зуршалан туһалхын тулада Россин Федерациин түлөөлэгшэдэй хабаадаха тухай асуудал хаража үзэгдэхэ.

РСФСР-эй гүрэнэй секретарь
Г. Э. БУРБУЛИС.

РСФСР-эй Президентын дэргэдэхи Гүрэнэй Советэй хараа бодол

Һүүлэй үедэ ССР Союзай һандарһан һалажа байхада, Россин Федерациин арадуудтай этническэ талаараа холбоотой, тэндэ сөг үргэлжэ ажаһуудаг эрхэтэдэй эрхэнүүдые зарим нютагуудта хязагайруулха ябадал үзэгдэнэ. Энэнэһээ улам...жалан, РСФСР-эй гүрэнэй засагай дээдын зургаануудта, РСФСР-эй Президентын ба РСФСР-эй арадай депутадуудай нэрэ дээрэ эрхэтэдэй хандалгануд ороно.

Өөһэдынгөө байдалые өөһэдөө тодорхойлхо талаар арадуудай эрхые, энэнэй үндэнэ һуури дээрэ ССР-эй урданай союзна республикануудай дулдыданги бэшэ байдал сонсохоһон актнуудые хүндэлхэ зуураа, Россин Федерациһаа гарһаан аад, РСФСР-нээ гадуур ажаһуудаг ород ба бусад үндэнэ яһанай эрхэтэдэй эрхэнүүдые, ами нэһые, нэрэ хүндые хамгаалхын тула улаасхоорондын эрхын дуримүүдээр хараалагдаһан хуулита бүхы түхэл янзануудые Россин Федераци хэрэглэхээр хараална гэжэ РСФСР-эй Гүрэнэй Совет батадхана.

Ямар эрхэтэй, ямар үндэнэ яһанай байһанһаань дулдыданги, харьяата газар дээрэнь ажаһуудаг хүнүүд тушаа дээрэ нэрлэгдэһэн ёһо гуримуудые нариноор сахихабди гэжэ Россин Федераци өөрынгөө талаһаа уялга абана.

ТАСС һүүлэй мэдээсэл

МОСКВА. Сэрэгэй алба хаагшадые социальна ба хуулиин талаар хамгаалха асуудалнууд киноконцертнэ «Измайлово» комплексдо нээгдэһэн «Россин солдадуудай эхэнүүд» гэһэн республиканска худөлөөнэй съездын гол анхаралда байна. «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ үзэгдэдэг уставта таарахагүй харилсаануудта эсэс табихаар болоо. Амгалан сагта армида ба флодто залуу хүнүүдэй ямар шалтагаанаар ами наһаяа алдаһые элирүүлээдүйдэ һанаагаа амерха зэргэгүйбди». Сэрэгэй албатадай түрөлхидэй эмхинүүдые байгуулһан түрүүшын үдэрһөө эдэлдэг эдэ уряанууд съездын һүлдэ тэмдэг болоо. Республикануудай президентнүүд, тиихэдэ нэн түрүүн СССР-эй Президент Михаил Горбачев худөлөөндэнь туһалха ёһотой гэжэ солдадуудай эхэнүүд хэлэбэ.

* * *

Союзай Соёлой министерствэдэ СССР-эй болон РСФСР-эй гүрэнэй шагналнуудые барюулалгын баяр ёһолол болобо. Урда тээнь СССР-эй Ехэ театрта концертдэ амжалтатайгаар хабаадаһан суута хүгжэмшэд Наталья Гутман, Юрий Башмет гэгшэдые, мүн Горькиин нэрэмжэтэ МХАТ-ай бэрхэ актер Михаил Зиминие соёлой министр Николай Губенко амершалда. Тэдэнэртэ «СССР-эй арадай артист» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоо ха юм. Искусствын хэдэ хэдэн ажал ябуулагшадта орден, медальнуудые, Россин хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые олгоһон тухай грамотануудые абаа.

Мүнөөдэр һанааемнай юун зобооноб?

ШЭНЭДХЭЛГЫН ҮНЭН ЗАМ

Байгша оной августын 21-дэ үдэшэн 17 сагта Улаан-Удын Октябрьскэ районой харгы барилгын 6-дахи участогай партийна эхин организацин коммунистнуудай хэмтын суглаанда ошоо һэм. КПСС-эй райкомой худөлөөрилэгшэд элидхэл хэхэдээ, гүрэнэй үрбалта хэгшэдэй программа, ажал ябуулга тухай мүртэй, тодорхой юумэ хэлээгүй бэлэй.

Тус суглаан дээрэ үгэ хэлэһэн зарим коммунистнуудай «ажал хөрэгнай саашадаа һайжархань гээшэ» гэжэ мэдүүлһэн байна. Би тиихэдэнь иигэжэ хэлээ һэм: «Орон доторнай демократи хүгжөөхэ арга боломожо олдоод байна. Союзна хэлсээн баталагдахаар бэлэн болонхой. Энэ үедэ ороноо ондоо харгы замда оруулха һэдэлгэ ГКЧП гаргана. Тиимэһээ ГКЧП-гэй программые бүрүушаана гээшэб».

Тус суглаан дээрэ үгэ хэлэһэн 6 хүнэй хоёрынь ГКЧП-гэй программые дэмжэжэ байһанаа мэдүүлээ һэн.

Суглаанай һүүлээр олон ветерануудтай хөөрэлдөө бэзэб даа. Тэдэнэрэй олонхинь хубилган шэнэдхэлгын хуби заяан тухай һанаагаа зобожо байһанаа мэдүүлээ һэн.

Манай Коммунис парти алдуу эндүү гаргадаг байбашье, арад зоноо жаргалта ажабайдалтай болгохо гэжэ эрмэлэздэг байгаа. Партиин олон миллион гэшүүдэй нэгэн байһан тула арад зоной түлөө шуһа мяхаараа ороддодог бэлэйб. Эндэ минии, мүн бусадшье олон тоото юрын коммунистнуудай зэмэ үгы гэжэ сэхэ хэлэе.

Манай ороной олон үндэнэ яһатанай бүхы арадууд үнэхөөрөөшье баатаршалга гаргажа, хүн зоноо баян дэлгэр байдалтай болгохын түлөө тэмцээ. Тэрэниие бүруушааха хүн олдохогүйл байха ёһотой.

Мүнөө совет арадная хубилган шэнэдхэлгын эгээл харюусалгата хаһада ерэзд байна гэжэ баталхамни. Энэ үе сагнай дамжан оролгын үе саг гээд тон зүбөөр нэрлэгдэнэ бшуу. Дамжан оролгын тус харюусалгата үе сагые нэрэтэй түрэтэйгөөр дабажа гарабал, арад зоноймнай ажабайдал сэатагүй һайжарха бүхы юумэн бэхи һууридаа орохо гэжэ этигэдэгби.

Союзна хэлсээн тухай һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ худөлөөмэри ябуулагдаа, олонхи бэрхэшээлнүүд дабагдаа гээд мэдэнэбди. Ороной экономикынь хүгжэлтые тогтуурилгай һайн болгохын тула нэн түрүүн союзна хэлсээн хэрэгтэй байна бшуу. Байгша оной октябриин 8-да болохо СССР-эй шэнэ бүридэлэй Верховно Советэй сесси түүхэтэ шиидхэбринүүдые абаха бэзэ гэжэ найдахаар байна. Арад зомнай шэнэлэгдэһэн Союзай түлөө референдумэй үедэ дуугаа үгөө һэмнай гээд үшөө дахин һанаулая.

Бүхы наһендаа гэхээр партиин гэшүүн ябажа, арад зоноймнай гэжэ баталхамни. Энэ үе сагнай дамжан оролгын үе саг гээд тон зүбөөр нэрлэгдэнэ бшуу.

Коммунис партиин ажал ябуулгые зогсоохо тухай, мүнгэ зөөриөнь гүрэнэй мэдэлдэ үгэхэ гэһэн Указ олон миллион үнэн сэхэ, урагшаа һанаатай коммунистнуудые сошоогоо, иланганяа ветерануудай уур сухалые яһала хүдэлгэбэ. Би партиин эзэрдэ 70 жэл соо ябааб. 1921 ондо партиин гэшүүндэ кандидат болоһон хум. Тиимэһээ партиингаа һалан һандарһанда ехээр урмаа хухарааб. Партиимнай Центральна Комитет, мүн тон олон партийна комитедүүд гүрэнэй үрбалта үүдхэхэ үедэ түлөүрхан, иимэ ехэ үйлэ хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандажа байһанаа харуулаа ха юм. Партиин Центральна Комитедтэ, мүн бусад партийна комитедүүдтэ аймхай, шанга ёһо гурим баримталдаггүй хүнүүд байбал даа! Гэхэтэй хамта маная саг дарыдаа шэнэ хараа шугам баримталжа, бүхы ажал ябуулгада хубилган шэнэдхэлгын замда оруулжа шадаагүйнь хорамтай!

Бидэ, коммунистнууд, мүнөө шэнэдхэгдэнэн Уставтай, программатай шэнэ парти байгуулха ёһотойбди. Шэнэ партимнай—ямаршье нэрэтэй байг, гол шухалань гэхэдэ, партиимнай үзэл сурталайнь уг зорилго үлэхэ ёһотой гэжэ һанахаар байна. Гэхэ зуура тэрэ шэнэ нэрэтэй партимнай социалис общество байгуулхын, энэхэ сэдьхэлэй, демократис социализм байгуулха зорилго программа соогоо харгалха ёһотой.

Дайнай ба ажалай ветеран байһан тула манай республикын дайнай ба ажалай ветерануудай республиканска советэй зүгһөө ГКЧП гэдэгые бүримнэн дэмжэнэн, Т. Янаевта эльгээнэн телеграмма тухай эндэ дурдангүй гараха аргам үгы.

Буряадай ССР-эй ветерануудай советэй президиумэй түрүүлэгшэ, СССР-эй арадай депутат, СССР-эй Верховно Советэй гэшүүн С. В. Ангаловай эльгээнэн телеграммые дайнай ба ажалай ветерануудай республиканска советэй эзлжээтэ бэшэ пленум бүруушааһан тогтоол абаһан байна. Тиихэдэнь тус пленум СССР-эй арадай депутат С. В. Ангаповые бусааха тухай асуудал табяа. Энэнь тон зүб шиидхэбэри гэжэ тоолоноб.

Мүнөө үедэ орон доторнай шэнэ партинууд бии болоно. Минии һанахада, Россин коммунистнуудай демократическа парти саашадаа ажал ябуулгаяа үргэдхэхэ арга боломжотой ха гэжэ һанагшаб.

Н. МУНКОЕВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

„Буряад үнэн"-92

ХЭЛЭН ТУХАЙ ХЭЛСЭХЭЭР БОЛОО

Урдандаа энэ газетэдэ ажаллажа байхадаа тунхаглагдаһан статья, репортаж, очерк, фельетон гү, али багахан мэдээсэлнүүдые шэнжэлжэ, шанарыень тодорхойлходоо, баһал ондооноор, бүри ехэ эрилтэтэйгээр хандаһаб гэжэ һанадаг һэм. Харин мүнөө «Буряад үнэнэйнгөө» юрын уншагша болоод байхадаа харасамни, шэнжэлэлни тад ондоо болошоо. Тодорхойлбол, буряад хэлэн дээрэ гарадаг хэблэлэй аха заха болохо энэ газетэ үрдынхиһаа эрид хубилаа, һайжараа, һонирхолтой болоо гэхэ байнаб. Урда жэлнүүдтэ гэхэ гү, али захиран зонхилхо үе сагта газетэдэ толилогдохо материалнууд тон нариноор шэлэгдэдэг, хадхуурта, үзүүртэй хурса мүрнүүдынь хаһагдадаг байгаа гээшэ. Иланганяа «Будамшуу», «Фельетон» гэһэн ниитэ гаршаг доро тунхаглагдадаг одоол олондо уншасатай шүүмжэлэлнүүд урид хэдэн дабхар хиналта гарадаг һэн. Хэрбээ эдэ материалнуудай нэгэндэ дээдэ тушаалтанай нэрын дурсагдаа һаань, олондо уншагдаха эрхэдэ хүртэхэнь бэрхэтэй бэлэй. Зүгөөр эндэ редактор, мүн тэрэнэй өрлогшонор зэмэтэй бэшэ ааб даа. Хэрбээ иимэ материал газетэдэ толилуулаа һаа, редакторынь үнөөхил «жолоогоо алдаһан» журналисттайгаа хамта «сагаан байшандаа» (партиин обком, реском байһан ааб даа) дуудуулжа, һүүлээ мушхуулхаһаа байха тушаал зэргэһээшье хахасаха жэшээтэй байгаа ха юм. Үнэн дээрээ, иланганяа жарадахи; мүн даладахи онуудай эхээр республика доторнай олоной зөөриие үбэршэлхэ, үрихэ, худал хуурмаг аргаар хулгайлха ябадал гансашье юрын худэлмэрийшэдэй бэшэ, бүри дээхэнүүр тушаалтайшуулай дүнда арагуй үргөөөр дэлгэрэнхэй байһан гээшэ. Юрэдөө, газетэдэ бэшэжэ, олондо мэдэжэ болгохо гээ һаа, дундаршагуй баримтануд бии бэлэй. Зүгөөр «Буряад үнэнэй» журналистнуудта эдэ бүгэдыень дуулаһан бэшэхэ эрхэ үгтэдэггүй байгаа. Нэгэ баримта нэрлэнүү. Ан үсхэбэрилдэг «Забайкальский» совхозоо холо бэшэ оршодог хубиин хамтын зачанууудай ойн түймэртэ шатажа хохидоһоной удаа эзэдтэнь худал хуурмаг аргаар гүрэнэй страхованиин түйлай ехэ мүнгэ түлэһэн тухайнь томохон фельетон тунхаглагдаа бэлэй. Тэрэ эндэ хадхуу хорон үгөөр бэшэгдэһэн материал газетын хуудаһанда һуурихэ олохоһоо урид хэды дахин гансашье редакторта бэшэ, республикын прокуратурын тушаалта нюурнуудта уншагдажа танилсуулагдаһан. зарим нэрэ, фамилинуудынь зурагдаһан бэлэй даа. Ушарынь хадаа эндэмнай диилэнхидээ юрын хүнүүд бэшэ, харин үндэр дээдэ тушаалтад олоор «орёолдонхой» байгаа ха юм.

Урдандаа гансашье шүүмжэлхы удхатай материалнууд бэшэ, мүн юрын үгэнүүд баһал хорюултай байдаг бэлэй. Үни урда сагта элинсэг хулинсагуудаймнай хэлэдэг зарим үгэнүүдые шажан мүргэлтэй холбоотой ламанарай хэрэглэдэг үгэнүүд гэжэ хэлэхэ дуратайшуул дээдын зургаанда биил һэн. Мүнөө эдэ бүхы хорилгонуудай хамагдажа үгы болоһыень «Буряад үнэн» газетээ абажа уншахадаа ойлгоноби. Энэл һайн. Бүхы баримтануудые, үгынгөө бүхы баялгые сүм хэрэглэжэ бэшэгдэһэн материалнуудые уншахада, хүнгэншье, һонирхолтойшье байна гэхэ байнаб.

Дурсагдагша газетые эмхидхэн байгуулагшадай дунда Бүгэдэ буряадуудай ассоциациин оролсоһондо баярлахаар байна. Юуб гэхэдэ, «Буряад үнэн» газетэ буряадуудайнгаа хэлэ хүгжөөхэ, ёһо заншалыень һэргээхэ хэрэгтэ тон ехэ худэлмэри ябуулха дүүрэн арга-татай ха юм. Энэ газетын хуудаһанда элитэ мэдээжэ эрдэмтэдһээ эхилээд, бүхы уншагшад өөрэдынгөө һанамжа дурадхалнуудые үргөөөр дэлгэн хөөрэдэг. Гансал дутагдал гэхэдэ, засагай дээдын зургаанай тушаалтад буряад арадайнгаа ёһо заншалые, соёлые һэргээхэ, хэлыень хүгжөөхэ талаар өөрынгөө бодомжонуудые хэлэхэ дурагүй юм гээд тэмдэглэлтэй. Байгша ондо республикын Верховно Советэй сессинүүдэй нэгэн дээрэ буряад хэлээ гүрэнэй гэжэ мэдэрээд, хуулитаар баталаашье һаа, урдынхараа ород хэлэндээ тушэглөөд, буряад хэлээ газааашалха хэбэртэй зандаа байһаниинь мүнөө харагдена бэшэ гү? Сэхыень хэлэхэдэ, буряадаар ядамагүй уншаха, хэлэхэ шадабритайшье һаа, түрэлхи буряад хэлээ аршалан хамгаалха, үүргыень дээшэлүүлхын түлөө ёһотой тэмсэл ябуулжа шадаха хүн хүтэлбэрилэгшэдэймнай дунда үгы гээ һаа, зүбтэй. Саашадаа «Буряад үнэн» газетымнай, түрэлхи хэлээ хүгжөөхэ талаар хөөрэлдөөгөө бүхы шатын Советүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй һанамжа дурадхалнуудые суглуулжа соголоо һаань, һонирхомоор һэн.

«Буряад үнэн» газетэ хүдөөгэй уншагшадта бүхы анхаралаа хандууланхай гэбэл, алдуугүй. Тиимэһээ хүдөө нютагуудта ажаһуугшад түрэлхи хэлэн дээрээ гарадаг газетээ захижа абаха байха гээд найданаб. Минии һанахада, мүнөө үедэ буряад хэлэн дээрэ номууд, журналнуудые үсөөнөөр барлагдана. Тиимэһээ «Үнэн» газетэмнай даб дээрэшье һаа, эрилтыень хүсэлдүүлхэ аргатайл даа. Юрэдөө, хаалта, хорилтоһоо мултарһан энэ газетэмнай дам саашадаа бүри һонирхолтой болохонь дамжаггүй.

Вл. ЖИГЖИТОВ,
республикын Журналистнуудай холбооной Я. Гашегай нэрэмжэтэ шангай-лауреат, «Нива Прибайкалья» газетын редакторай орлогшо.

СОНОСХОЛ

1991 оной октябриин 5-да Улаан-Удын Воровскиин үйлсын 25-дахи гэртэ (профкурсы) Буряад-Монголой арадай намай нээмэл суглаан болохо.

ЗҮБЛЭХЭ ЗҮЙЛ:

1. Республикын политическэ байдал ба намай зорилгонууд.
2. Республикада президентын тушаал байгуулха тухай.
3. Элдэб зүйлнүүд.

«БАЙГАЛ» ЖУРНАЛ МАНАЙ АЙЛШАН

«Байгал» гэжэ уран зохёолой олониитэ-улас түрын журнал жэлдээ зургаа дахин гарана.

Жэлэй эхилэй сэн—ороидоол 10 түхэриг 80 мүнгэн. Ерэхэ жэлдэ журналай бүлүүлхэ зорилгонууд тухай хөөрэһэн материалнуудтай номерой гурбадахи нюурта танилсагты.

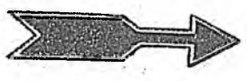

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй V сессиие угтуулан

«Буряад-Монголой» гэһэн нэрээ бусааха тухай

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй эзэлжээтэ сесси дээрэ шийдхэхэ асуудапнуудай дунда республикынгаа нэрые хубилгаха тухай асуудал оролсонхой юм. Тиимэһээ республиканска газетэнүүдэй корреспондентнүүд энэ асуудалаар Буряадай эрдэмэй түбэй президиумэй түрүүлэгшэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор В. Ц. НАЙДАКОВ, Ниитын эрдэмэй институдай ахамад эрдэмтэ худэлмэрилэгшэд, түүхын эрдэмэй докторнуд Г. Л. САНЖИЕВ, Ш. Б. Чимитдоржиев гэгшэдтэ хандажа, һанамжануудаа хэлэхыень гуйнан байна.

АСУУДАЛ: Бултанай мэдэнээр, манай республика 1958 он болотор «Буряад-Монголой республика» гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа. Харин эндэхи үндэснэн яһатанай түлөөлэгшэд түсхай документнүүд дотор «Буряад-монголшуud» гээд бэшэгдэдэг һэн. Тэд юундэ гэнтэ республикын нэрые хубилгаха хэрэгтэй болоһон юм?

В. Ц. НАЙДАКОВ: «Буряад-Монголой» гэһэн нэрэ хадаа манай республикын ёһотойл түүхэтэ нэрэнь гээшэ. 1958 оной июлийн 7-до СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ гэнтэ тунхаглагдаа һэн. Буряад арадай һанал хүсэл дэмжэгдэжэ, мүн партийн обкомой болон республикын Верховно Соведэй Президиумэй зуршалгаар Буряад-Монголой АССР Буряадай АССР болгогдобо гэжэ тэрээн соо хэлэгдэнэн юм.

Указай түрүүшын хүби (буряад арадай һанал хүсэл тухай) яаха аргагүй худалаар зохёогдоһон байгаа. Юундэб гэхэдэ, республикынгаа нэрые хубилгаха тухай буряад зонһоо огто асуугдаагүй. Харин Указай хоёрдохи хүби (КПССэй обкомой болон республикын Верховно Соведэй Президиумэй зуршалга тухай) эүб байгаа. Үнэхээрөө, республикымнай тэрэ үеын хүтэлбэрилэгшэд улад зоной һанамжа дурадхалнуудые һураншьогүйгөөр, Верховно Соведэйнгээ сесси дээрэ хэлсэншьегүйгөөр, энэ асуудал өөһэдөө шийдхэжэхинэн байгаа. Нэрлэгдэнэн Указай үни гаргашаһан хойно буряад арад энээн тухай дуулаад, гайхалаа бараа бэлэй. Республикын хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэниншье арадтаа хандажа, республикынгаа нэрын хубилһан ушарые өйлгуулха гэжэ бодоогүй. Гэхэ зуура, мүнөө болотор бухы ушар шалтгаанийнь элирээдүй байнаар.

Г. Л. САНЖИЕВ: Бултанай мэдэнээр, 1958 оной эхиндэ республикымнай партийна хүтэлбэрилэгшэд, бүсад хэдэн республикануудаа болон областьнуудаа жэшээ абан, Буряад-Монголой Росситай нийлэнээр 300 жилэй ойе баяр ёнололой оршон байдалда тэмдэглэхэ гэжэ шийдэнэн юм. Тиигээд КПССэй ЦК-гай Политбюродо зуршалгатайгаар хандажа, нэгэдэхи секретарь Н. С. Хрущёвтой уулзаһан байгаа.

Дурсагдагша ойе тэмдэглэхэ тухай зүбшөөлөө үгэһэнэйнгөө удаа, Хрущёв манай республикын хүтэлбэрилэгшэдтэ иимэ асуудал табиһан юм гэхэ: «Республикатнай юундэ Буряад-Монголой гэжэ нэрлэгдэнэб? Тэндэтнай монголшуud ажаһуудаг юм аалі?». Республикада ямаршье монголшуудай үгы тухай дуулахадаа, «Монголой» гэһэн дабхар нэрыень болюулха дурадхал оруулаа һэн.

Иимэ дурадхал юунтэй холбоотой байгаа хаб, «Монголой» гэһэн үгэ хэндэ һаалта хэһэн байгаа хаб гэжэ мүнөө асуухаар болоо. Харин үнэн ушар гэхэдэ, иимэ һэн. Хитад ороной удамарша Мао Цзедун монгол туургата арадуудай ажаһуудаг бухы газар дайда манай гэжэ эрид мэдүүлдэг болоһон юм. Тиихэдэ Хитад Монгол хоёр удаан саг соо нэгэ гүрэн байнан юм, тэрэшэлэн нэгэ богдо-хаантай һэн гэхэ мэтэгэр мэдүүлдэг байгаа. Хитад хүтэлбэрилэгшэдэй ябуулһан иимэ политикаһаа улаажалан, Монголой Арадай Республикые бэеэ даһан гүрэн гэжэ ООН-до тоолодоггүй байгаа. Хожомынь, 1962 ондо МНР ООН-ой гэшүүн болгогдожо абтаа.

Н. С. Хрущёвто «Буряад-Монголой АССР» гэһэн нэрын таарахагүй шэнгээр һанагдаһаниинь ойлгосотой болоно ха.

Буряад-Монголой һайн дураараа Росситай хамтарһанһаа хойшо үнэгрэн 300 жилэй ойе тэмдэглэхэ гэһэн ушар лэ манай республикын хүтэлбэрилэгшэдэй һанаа бодолые зобооһон юм гэхэ хэрэгтэй.

Республикын нэрые хубилгаха гэһэн шиидхэбэри научна болон политическэ талаһаа иимэ хоёр худал тобшололтой байһан юм. Нэгэдэхээр, «Буряад-монгол арад» гэһэн нэрэ, тэрэшэлэн республикын нэрэ үндэнөөрөө буруу гүүлэнэн байгаа. Хоёрдохёор, Буряад-Монгол Росситай нийлэнээр Буряадуудаа нийлэнэн юм гэжэ тоологдоо һэн.

Иигээд байхада, республикын нэрые хубилгаһан ушар хадаа буряад-монгол арадай һанал хүсэлые хүндэлэн хэрэг бэшэ, харин ороной дэлхэйдэ зүргаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй хүсэлэй бэлүүлэгдэнэн ушар болоно бшуу.

АСУУДАЛ: Тус асуудалые бэлдэжэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ дурадхалнуудаа дуулгаһан зон бии ёнотой.

В. Ц. НАЙДАКОВ: СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указай гарахаһаа урдэ иимэ үйлэ хэрэгүүд болоһон юм. КПСС-эй Буряад-Монголой обкомой нэгэдэхи секретарь А. У. Хаховой даабаряар манай соёлой эрдэм-шэншэлгын институт (мүнөөнэй БИОН) республикынгаа нэрые хубилгаха талаар түсхай баримтата документ бэлдэнэн байгаа. Түүхын эрдэмэй кандидат Б. Д. Цыбиков, Зүүн зүгые шэнжэлдэг эрдэмтэ Г. Н. Румянцев гэгшэдэнэ институдай дирекциин нэрэ дээрэ бэшэгүүд ороһон гэхэ. Эдэ бэшэгүүдые эүбшэн хэлсэлгын болоходо, янза бүриин һанамжанууд хэлэгдээ һэн. Зүгөөр институдай директор Д. Д. Лубсановай гар табилгатай саарһан соо Румянцевай дурадхалнуud оруулгаһан байгаа.

АСУУДАЛ: Эрдэмтэдэй бэшэгүүд соо юун тухай хэлэгдээ һэм! Энээн тухай тобшоһонооршье һаа, тогтохомнай бэшэ гү!

Ш. Б. ЧИМИТДОРЖИЕВ: Г. Н. Румянцев иигэжэ бэшэһэн юм: «Буряадууд уг гарбалараа монгол туургата арадуудэй бүридэлдэ ороодог байна. Тиихэдээ үндэснэн монгол угайхидтай ехэ холбоотой байһан юм. «Монголой нюуса тобшын» болон Рашид-ад-Динай бэшэһэн угай түүхын баримтануудта хандабаһан, Байгал далайе тойроһон Баргуджин-Тукум гэжэ орон нютагта монгол туургата зон олоороо хэр угһаа ажаһуурһан юм гэжэ ойлгохоор. XVII зуун жилэй 60-аад онуудаар Байгал шадархи газарай Россин мэдэлэй болгогдохоёор, тэрэ сагта нийтэ нэгэ гүрэн болоогүй Монголноо хатагануud, атаганууд, сонгоолнууд, сартуулнууд, табангуud гэхэ мэтэ угайхид нийлэ нүүжэ ерэһэн юм. Тиигэжэ тэдэнэр буряадуудтай хамтарһан байгаа.

Тиимэһээ түүрэг болон түнгүүс зонтой бага-сага холисолдоһоншье һаа, буряадууд монгол туургата арадуудай тоодо ородог бшуу. Республикымнай үндэснэн яһатаниие буряадууд гэдэг. Баһа буряад-монголшуud гэжэ үсөөн бэшэ нэрлэдэг. Энэ талаар арсалдаануud таһалдадаггүй. Дабхар хоёр нэрэнүүд доро дутэрхышье һаа, зүгөөр амяараа арадуud нэрлэгдэнэ гэжэ тоолодог зон үсөөн бэшэ. Гэхэтэй хамта, республикын дэбисхэр дээрэ имагтал буряадууд ажаһуудаг, монголшуud энэ үгые:

КПСС-эй обкомдо эльгээгдэнэн институдай бэшэг соо Румянцевай эдэ үгэнүүд оруулагдаа һэн. «Арадай болон республикын нэрые хубилгаха тухай асуудалаар ямаршье буруушаалганууд байха ёногүй»,—гэһэн үгэнүүдээр институдай бэшэг дүүрэнэн байгаа.

Теэд энэ асуудал бүри гүнзэгыөөр юундэ хэлсэгдээгүй һэм гэжэ хүн бүхэнэй һурамаар. Яахадаа иимэ яарал болоо юм? Партийна аппарадай даабари дары дүүргэхэ гэһэн лэ хүсэл нэн түрүүн институдай дирекциин һанаво зобооһон байгаа ха.

Мүнөө Б. Д. Цыбиковэй бэшэг тушаа. «Буряад-Монголой» гэһэн нэрэеэ үлөөхэ тухай бэшэхэдэ, автор тэдо баримтануудта түшэглэнэ. Тиин республикын нэрые хубилгаха гэһэн һэдэлгын яаха аргагүй буруу байһые ойлгуулханхай. XVII—XVIII зуун жилнүүдтэ буряад арадай бүридэлдэ Монголноо нүүжэ ерэһэн хэдэн отогуудай яһала олон түлөөлэгшэд ороһон юм.

Хэдэн угай бэшэгүүдэй авторнууд зохёолнуудаа **монголбуряадуудай түүхэ** гээд тобшолдог байгаа. Жэшээ болгон, угай бэшэгшэд Ломбоцыренов, Доржиев, Будаев болон бусадые нэрлэмээр. Буряад үльгэрнүүдые түүрээгшэд арадайнгаа түүхэнээ һабагшатай үльгэр, домогуудые хөөрэхэдөө, заатагүй «Бидэ, буряад-монголшуud...», үгы һаа, «монгол-буряадууд» гэжэ ходо дабтанхай байдаг. «Буряадууд» гэһэн этноимтой хамта «буряад-монголшуud», «монгол-буряадууд» гэһэн ойлгосонууд адли хэрэглэгдэдэг һэн гэжэ Б. Д. Цыбиков баримталаа. Энэ эрдэмтэ зүб байгаа гэжэ мүнөө бидэ хэлэнэбди.

«Буряад-Монгол» гэһэн нэрэ хадаа манай нютагай түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдые гэршэлэнхэй. Монгол туургата арадуудай түүхын-этническэ, хэлэнэй болон соёлой нягта холбоое гэршэлнэн нэрэ гээшэ.

АСУУДАЛ: Буряадуудай уг гарбалда хабаатай ороноймнай болон харинь эрдэмтэдэй шэнжэлгэнүүд түхай тобшохоноор тогтыт.

Ш. Б. ЧИМИТДОРЖИЕВ: Эрдэмтэдэй мэдээсэнэнэй ёноор, буряадуудай отогууд дундада зуун жилнүүдта бухы монгол угсаатантай этническэ нэгэ бүридхэлдэ ородог һэн: Тиихэдээ тэдэ Баргуджин-Тукумда, Байгал далайн хоёр бэеэр дүүрэн ажаһуудаг байгаа. Чингис хаанай, тэрэнэй үри һадаһадай зонхилхо үе сагта буряад-монголшуud Ехэ Монгол Уласай-Агууехэ Монголой бүридэлдэ ородог байгаа. Нүйд ехэтэ сагта, XV—XVII зуун жилнүүдэ буряадууд монгол хаануудай мэдэлдэ зандаа һэн. Тобшолбол, Халха-Монголой удамаршад — Түшээтэ хаан, Сэсэн хаан гэгшэдэй, гадна баруун монголшуудай гар соо байгаа.

XVII зуун жилэй багаар Байгал шадарай газар дээрэ бии болоһон түрүүшын ородуud эндэхи зонние **мунгалнуud**, үгыше һаа **мунгалшуud** гэжэ нэрлэдэг һэн.

Олонхи эрдэмтэдэй тодорхойлоһоной ёноор, XIX зуун жилдэ буряадууд амяараа тусхай арад гэжэ тодорһон юм. Тэдэнэй тоодо Байгал шадар ажаһуудаг зонһоо гадна Монголноо нүүжэ ерэһэн эдэб отогуудай түлөөлэгшэд — халха-монголшуud, ойрад-монголшуud оролсоһон байна. Б. Бамбаев монгол 34 отогуудай зон буряад арадай бүридэлдэ бии гэжэ тоолодог. С. П. Балдаев энэ талаар айхабтар өө материал суглуулжа, тэрэнэйнгээ үндэснэн дээрэ буряадуудай дунда монгол 62 отогуудай түлөөлэгшэд тоологдоно Оёһон гуталынь тиимэ гоё гэхэн шуухалань, юрэй гуталнуудаа нилээдгүй хямда байха. Тиигэжэ иньалидууд, пенсионернүүд, олон хүүгэдтэй бүлэнүүд алмаһан мүнгөөрөө ондоо юумэ худалдажа абаха ергатай болоно бшуу.

• • •

БАРНАУЛ. Гүрэндэ ороһоо тушааха эдэ хоолой налогые Алтайн таряашад һаяг дүүргэ һэн. Хизаарай колхоз, совхозуудаа, фермёрнүүдэй ажахынуудаа ороһоо тушаан абалгын пунктнуудта 480 мянга гаран тонно шэлдэн хатуу шэнжэ ороо. Гай гасуурай ороһо ондоо тэзнээ худалдан абахабди.

• • •

Алтайда эдэ хоолой зүйлнүүдэй дуталдадаг болоһон дэрэзнээ хизаарай газар нютагаа худөө ажахын продуктнуудые газаашань гаргалга хизаарлагдаа. Алтайн хизаарай гуйсэдхомой шийдхэбэриие таряашад дурагүйгөөр угтажа абаһан байна.

• • •

Львовой зоотехниин институдай 110 жилэй ойн урда тээ урданайнь ветеринарна медицинын академиин статус тэрээндэ бусаагдаа. Энэ дээдэ гургуули байгуулагдаһаниинь хойшо 17 мянган мэргэжэлтэдые бэлдэжэ гаргаһан байна. Мүнөө тэрэ национальна кадрнуудые бэлдэхэ һурамсалай ба эрдэмэй томо түб болонхой. Академиин 26 кафедроода 5 мянга гаран студентнэр һурамсаһа. Байгша онноо хойшо тэрэ яаха, һу үйлэдбэрилгын технологиин талаар мэргэжэлтэдые бэлдэдэг болохо юм.

• • •

Арадай депутадуудай Кустанайн горсовет хотын тэдхэмжэ муутай хүнүүдтэ туһалха арга олоо. Нютагай гутал өёдог фабрикын счедто ёохэхэн мүнгэ оруулжа, эдэ хүнүүдтэ гутал өөлөхэ тухай хэлсээ баталаа.

Оёһон гуталынь тиимэ гоё гэхэн шуухалань, юрэй гуталнуудаа нилээдгүй хямда байха. Тиигэжэ иньалидууд, пенсионернүүд, олон хүүгэдтэй бүлэнүүд алмаһан мүнгөөрөө ондоо юумэ худалдажа абаха ергатай болоно бшуу.

• • •

Арадай депутадуудай Кустанайн горсовет хотын тэдхэмжэ муутай хүнүүдтэ туһалха арга олоо. Нютагай гутал өёдог фабрикын счедто ёохэхэн мүнгэ оруулжа, эдэ хүнүүдтэ гутал өөлөхэ тухай хэлсээ баталаа.

Оёһон гуталынь тиимэ гоё гэхэн шуухалань, юрэй гуталнуудаа нилээдгүй хямда байха. Тиигэжэ иньалидууд, пенсионернүүд, олон хүүгэдтэй бүлэнүүд алмаһан мүнгөөрөө ондоо юумэ худалдажа абаха ергатай болоно бшуу.

• • •

— Казахстанай хүн зонние ороһоо таряагаар хангалга муудахагүй,—гээд республикын худөө ажахын ба эдэ хоолой министр Ф. Двуречёнский хэлэнэ.—Ороһоной бии байгаа нөөсэ республикын хүн зоной эрилтые хүсэд хангаха, гадна ажахынуud хүсэд хүрэхэ үрэнэ хадагалха юм. Гансал тэжээлэй

Зүдэлэлтэ орон дотор

болоһон жэлдэ Бийскэ, Заринскэ, Кытмановскэ, Смоленскэ ба Троицко районнуудай таряашад эгээн ехэ ороһоо тушаагаа. Мүнөө үедэ гүрэнэй захилай тоосоогоор ороһо худалдана. Гурбан дабхар үнэтэй сэнгээр элеваторнуud тэрэнние худалдажа абана. Гадна ороһоо худалдаһан ажахынуудта автомобильнуud, өёдолой ба угаалай машинанууд худалдагдана, үгышье һаа, ороһоон валютаэ худалдажа абтана. Таряашадые иигэжэ урмашуулхаань, нүүлэй удэрнүүдтэ хизаарай ороһоо тушаан абалгын пунктнуудта ороһоо тушаалга хөөр дахин нэмээ.

ПЕНЗЭ. Зүрхэнэй үбшэнгүүдые сарюха ба тэдэнние аргалха онол арга нарижуулан найжаруулха гээшэ эндэ худэлмэриэ түгэсхэнэн Россин кардиологуудай дүрбэдэй съездын худэлмэрнин гол тёмэ байбе. Москвагай, Санкт-Петербургын, республикын ехэ-ехэ эмнэлгын эмхи зүргааануудай ба шэнжэлхы эрдэмэй институудай түрүү ажачнууд болон эрдэмтэд тэрээндэ хабаадаба. Эрдэм ухаанай нүүлшын туйлаатнуудтай тэдэнэр съездэ сугларагшадые танилсуулаа.

— Нүүлэй жэлнүүдтэ дэлхэйн медициндэ энэ талаар олохон асуудалнуud шийдхэгдээ гээшэ,— гэжэ РСФСР-эй Элүүрые хамгаалгын министерствын ахмад кардиолог профессор Виктор Лосев ТАССай корреспондентдэ хэлээ һэн.— Совет мэргэжэлтэдшье амжалта туйланхай. Тэдэнэр зүрхэнэй ехэ ороё операци хэдэг болоо, клиникэнүүдтэ ашат үрэтэй аппаратура нэбтэрүүлэнхэй.

Эндэ эмхидхэгдэнэн выставкэ дээрэ табигдаһан Европэ ороной ба харинь ороннуудай шэнэ технологтой съездэдэ хабаадагшад мүн лэ танилсаба.

Съезд Росси- дай булгэмэ- нугаһан, карди- банай гол шэ- дорхойлһон бо-

Совет Гаванай банкын нютаг- рийн гүрэнэй- ха гэһэн тон и- той Дурадхал- лар, йен, марк- валютын үнэ- байһые тусхай- гаруулдаг юм. хэмэл валюте- Электронно- сэнгээр иимэ- гээ.

Б. ДАМ

Залуушуулай бү

ОЮУТАД, ОЛЗОТ ТҮБ ХЭРЭГТЭЙ

Багшанарай дээдэ һургуулиин шэллэгдэмэл үүдэ татажа ороод, эндэхи залуушуулай түб бэдэрбэб. Тааманшалжа ябатараа, нээлтэтэй үүдэтэй нэгэ таһалга руу ороод:

— Сайн байна! Залуушуулай түб хаана байдаг бэ?—гэжэ столой саана һууһан булгайр хара хүүртиттэй буряад залуу эхэнэртэ хандабаб.

— Сайн, сайн! Эндэ, эндэ. Хаалта хүлеэд гэтты,—гэжэ тэрэ харюусаад, дуугаралсажа байһан хүнтэзэ хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлэбэ. Тиихэдэнь таһалга сёохи байданыень адаглабаб. Дүрбэн столл, хэдэн һандали, телефён, нэгэ муухан шкаф байна гэжэ тооложоб. Хибэс, зөөлэн һандали, хүшэгэ, столл дээрэ табидаг лаамна гэхэ мэтэйн эндэ үгы дээрэнээ таһалга соохи байдалынь газаахи тэнгэридэл адли зүдэрүүгээр үзэгдэбэ. Эндэ үшөө оюутадай профком байрладаг юм байна. Үхибүүдэй пособи абахаа ороһон залуу эхэнүүдэй асуудалнуудыеа тиигэжэ ойлгоёоб, Тэрэ эхэнэрэй сүлөө боложо урихадань, дутэлжэ, газетын хумби гэжэ тайлбарилаад:

— Танай түб тухай репортаж хэхэ дуратайб,—гэбэб сэхэ руунь.

— Тай, амаралтаһаа ажалдаа һаал гараад байналби. Бухы юумэмнай худэлнэгүй. Лаб миллион тухэригэй олзотой болоходомнай, мурынь ганса бишэрэйт,—гээд тэрэ минэрбэ.

Танилсабабди. Тамара Тубашеевна Батуева, Буряадай гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ институдай залуушуулай ажахын тоосоолой түбэй директор. Тэрэ тус түбэй бии болгогдоһоной хойшо, 1989 оной августа һараһаа энэ түбэй директорторэр худэлнэ. Түрүүн саарһан дээрэ мундэлжэ, саашадаа хүн зоной өөрөөмо хэрэгүүдые бүтээтэрнь энэ тэрэ саг үнэгрөө юм ааб даа. Энэ түбэй байгуулагдахада, дээдэ нүргуулиин факультет бүхэндэ мүн лэ ажахын тоосоогоор худэлдэг оюутадай нэгэдэлнүүдые эмхидхэхэ гэһэн түсэб табигдаһан байгаа. Зүгөөр тэрэ дээрэ юумэнай һанаһандал гөөёр бүтэдэгүйнь харамтай байдаг гээшэ. Энэ ушарташье ажабайдалай дурсагдагша гажа буруу гурим зүб байнаная харуулаа.

— Нэгэ муун гэхэдэ, эдэ «нэгэдэлнүud» түхэрэзэй жэл сөө худэлэхэ арагүй юм. Нарвэр, Курагалсалай эхилэн хойно ургаса хурдалгын ажалда оюутадай ябаһанай нүүлээр нэгэдэлнүудэй худэлжэ эхилдэг гээшэ. Тиигээд оюутадай зуныйнгаа шалгалтануудые туштаагаад, амаралтадада гү, ал практикадаа тарашахань, нэгэдэлнүудэй худэлэмэри мүн лэ дүүрэшэдэг байна,—гэжэ Тамара Тубашеевна һанаараа алдан хоёрэнэ.

Хэдэн факультедтэ нэгэдэлэн ажахын тоосоолой зарим нэгэдэлнүud түхай хөөрэёбди. Байгша оной эхээр индустриально-педагогическа факультедтэ хүн зоной үргэн хэрэглэмжын эд бараанай ба уран һайханай шэмэлэлгын худэлдэриин цех нэгэдэлэн юм. Дээдэ нүргуулиин багша Н. И. Андреевэй хүтэлбэрилдэг энэ цех хахад жэлэй турша соо ехэ юумэ бүтэжэ үрдэгүй. Гэбэшье энэ цехтэ худэлэн оюутад табиад-жараад стол болон һандалинуудые дарахалаа. Тэдэнние наймаанда үгэхэ гэжэ хараалһаншье һаа, түрүүшынгээ худэлэмэринүудые институдтаа орижо бүтэй болоо. Юуб гэхэдэ, оюутадай ажаһуудаг хамтын байрануудта дурсагдагша бараан тулюур, олдохонь шухэг болоһон байна. Тиимэнээ түрүүшынгээ стол, һандалинуудые хамтын байрада дамжуулан үгөө юм. Энэ цехэй худэлэхын тула залуушуулай түб 6 мянган тухэриг өөр модо худалдажа ёбаһан байна.

Буряад хэлэ бэшэгэй факультедтэ ажахын тоосоолой «Туяа» гэжэ нэгэдэл һурамсалай үнгэрэгшэ жэлдэ худэлөө. Эндэ хитад хэлэнэй түлбэритэ хөөр курсануud нэгэдэг. Түрүүшынхидэнь дунда нүргуулиин һурагшад хоёр жэлэй туршада хитад хэлэ шудалха юм. Удаадахидань дээдэ нүргуулидэ ороно дуратайшуул хитад хэлэндэ нэгэ жэлэй туршада һурана. Эдэ курсын түлбэри бусад адли курсанууда ороодоо хямда байна. Нэгэ һарын һурамсалай түлөө 25 тухэриг түлэгдэнэ. Мүнөө түлбэринь бага зэргээр нэмэгдэхээр харааладана.

Энэл факультедэй оюутадай арадай театр эмхидхэлгэдэ эхин табигдаһай. Лаборант Т. Будаевагай хүтэлбэрилдэг театрта үндэснэн эүзэгүүдтэ эльгэтэй хубуу[illegible] лаһанхай. Гурэ[illegible] раевай нэрэмжэ[illegible] мын академич[illegible] хэлсээн баталаа[illegible] жэнги театрай [illegible] ламжа үзүүлхэ[illegible] Мүнөө дэрэз[illegible] үнгэргэгдөөд бай[illegible]

— Манда «Д[illegible] нэрлэгдэнэн т[illegible] бии юм,—гэзэ[illegible] хөөрөөгөө [illegible] Хэрэгтэй найн [illegible] Институдта эмх[illegible] дэб удэшэнүud[illegible] хаһангадаг юм, [illegible] хэнэн удэшэнүу[illegible] хөөрдохи курс[illegible] эдэбхитэйгээр [illegible] титудаймнай [illegible] шадар ажаһуу[illegible] удэшэнүудтэ [illegible] Оюутад удэшэ[illegible] журам хараа[illegible] даг. Гэбэшье [illegible] рагшад гэзэ[illegible] лаймнай сонх[illegible] гаар шэдэдэг [illegible] нээ хатарай [illegible] хидхэхэдэ, хо[illegible] дадагбди. Сонн[illegible] морой болошо[illegible] болошоо ха [illegible] ра Тубашеев[illegible] асуунгаар хара[illegible]

Ажахын тоо[illegible] шуулай энэ т[illegible] лохо хараатай[illegible] да ябаһа арг[illegible] тай, Жэшээлэ[illegible] данхай үйлэдэ[illegible] расхаалта гара[illegible] хэдэг «Байр» [illegible] бии болгогдо[illegible] ааёёнэ Хандаг[illegible] рилдэг цехтэ о[illegible] Улаан-Удэ хот[illegible] гуулинуудай [illegible] худэлнэ. Эндэ[illegible] дай, гарай б[illegible] зүргааруud ябаа[illegible] дэ ябадаг [illegible] өөнэдэ[illegible] радхадаг болоо[illegible] шэлэлтэй асуу[illegible] түүхэй эд бо[illegible] предприятинуу[illegible] вага эзэргэн т[illegible] Зүгөөр тэрэнэ[illegible] нэгүй.

Олзо олохэ[illegible] бии. Энэ хадаа [illegible] шанарай дэдэ[illegible] шанар, оюутад[illegible] рилэгшэд Мо[illegible] Улаан-Баатарай[illegible] ститудай бай[illegible] дүү ороной [illegible] танилсаха арг[illegible] Монголой таа[illegible] шадые залуу[illegible] жа, Буряад [illegible] аяншалуулна. [illegible] ган хойно гэхэ[illegible] сагта хэдэн [illegible] залуушуулай [illegible] ебаа. Тиимэнэ[illegible] асуудалнаа [illegible] сэхэ дүйдыдэ[illegible] транспортын [illegible] далнуud ябуу[illegible] хэгдэнэ: Байра[illegible] луулха гаяар [illegible] сэдьхэлые зоб[illegible]

Д. Банзаровай [illegible] шанарай инст[illegible] гэжэлтэд нилэ[illegible] дэнэй эрдэм [illegible] шадабариие х[illegible] залуушуулай [illegible] нүүдые Улаан-Уд[illegible] приятинуудтай [illegible] предприятинуу[illegible] асуудалнуудые [illegible] шанар шэнжэл[illegible] түбнөө сайинг[illegible] хой.

Байгша оной [illegible] Удэ хотын дэ[illegible] дай дунда ор[illegible] руу нүүри эзэ[illegible] рысөөнэй эмх[illegible] луушуулай тус[illegible] гашын талые [illegible] жа абаа һэн. [illegible] рай институдай [illegible] досеёв илгаг[illegible] роо бэлэй. Б[illegible] нэй нүргэй б[illegible] шандаанатай [illegible] ороной[illegible] юм. Наяхан т[illegible] ошожо, ороной[illegible] эзэлхын түлөө [illegible] лэдхэл хэжэ б[illegible] Батуева омог[illegible] нэн.

— Манай [illegible] ахамаруud ны[illegible] гэзэшэ ааб даа [illegible] түбөөрнай [illegible] тэйгээр худа[illegible] рим оюутад б[illegible] ерэһэн аад, э[illegible] нүүдэнэ болоо[illegible] гэн бүүрэшэ[illegible] салгагүй хүн[illegible] яаха-хэзэхэ[illegible] хаш. Имагтал т[illegible] долгоноо, зүг[illegible] най олзо сэ[illegible] юм. Тиимэнэ[illegible] той түб хэрэг[illegible] харха дурах[illegible] түбэй директор[illegible] лээ бэлэй.

Б. ДАМ

«Буряад-Монголой» гэһэн нэрэеэ бусааха тухай

АСУУДАЛ: Бултанай мэдэнээр, манай республика 1958 он болотор «Буряад-Монголой республика» гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа. Харин эндэхи үндэснэн яһатанай түлөөлэгшэд түсхай документнүүд дотор «Буряад-монголшуud» гээд бэшэгдэдэг һэн. Тэд юундэ гэнтэ республикын нэрые хубилгаха хэрэгтэй болоһон юм?

В. Ц. НАЙДАКОВ: «Буряад-Монголой» гэһэн нэрэ хадаа манай республикын ёһотойл түүхэтэ нэрэнь гээшэ. 1958 оной июлийн 7-до СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ гэнтэ тунхаглагдаа һэн. Буряад арадай һанал хүсэл дэмжэгдэжэ, мүн партийн обкомой болон республикын Верховно Соведэй Президиумэй зуршалгаар Буряад-Монголой АССР Буряадай АССР болгогдобо гэжэ тэрээн соо хэлэгдэнэн юм.

Указай түрүүшын хүби (буряад арадай һанал хүсэл тухай) яаха аргагүй худалаар зохёогдоһон байгаа. Юундэб гэхэдэ, республикынгаа нэрые хубилгаха тухай буряад зонһоо огто асуугдаагүй. Харин Указай хоёрдохи хүби (КПССэй обкомой болон республикын Верховно Соведэй Президиумэй зуршалга тухай) эүб байгаа. Үнэхээрөө, республикымнай тэрэ үеын хүтэлбэрилэгшэд улад зоной һанамжа дурадхалнуud ануурлаһаа, Верховно Соведэйнгээ сесси дээрэ хэлсэншьегүйгөөр, энэ асуудал өөһэдөө шийдхэжэхинэн байгаа. Нэрлэгдэнэн Указай үни гаргашаһан хойно буряад арад энээн тухай дуулаад, гайхалаа бараа бэлэй. Республикын хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэниншье арадтаа хандажа, республикынгаа нэрын хубилһан ушарые өйлгуулха гэжэ бодоогүй. Гэхэ зуура, мүнөө болотор бухы ушар шалтгаанийнь элирээдүй байнаар.

Г. Л. САНЖИЕВ: Бултанай мэдэнээр, 1958 оной эхиндэ республикымнай партийна хүтэлбэрилэгшэд, бүсад хэдэн республикануudаа болон областьнуудаа жэшээ абан, Буряад-Монголой Росситай нийлэнээр 300 жилэй ойе баяр ёнололой оршон байдалда тэмдэглэхэ гэжэ шийдэнэн юм. Тиигээд КПССэй ЦК-гай Политбюродо зуршалгатайгаар хандажа, нэгэдэхи секретарь Н. С. Хрущёвтой уулзаһан байгаа.

Дурсагдагша ойе тэмдэглэхэ тухай зүбшөөлөө үгэһэнэйнгөө удаа, Хрущёв манай республикын хүтэлбэрилэгшэдтэ иимэ асуудал табиһан юм гэхэ: «Республикатнай юундэ Буряад-Монголой гэжэ нэрлэгдэнэб? Тэндэтнай монголшуud ажаһуудаг юм аалі?». Республикада ямаршье монголшуудай үгы тухай дуулахадаа, «Монголой» гэһэн дабхар нэрыень болюулха дурадхал оруулаа һэн.

Иимэ дурадхал юунтэй холбоотой байгаа хаб, «Монголой» гэһэн үгэ хэндэ һаалта хэһэн байгаа хаб гэжэ мүнөө асуухаар болоо. Харин үнэн ушар гэхэдэ, иимэ һэн. Хитад ороной удамарша Мао Цзедун монгол туургата арадуудай ажаһуудаг бухы газар дайда манай гэжэ эрид мэдүүлдэг болоһон юм. Тиихэдэ Хитад Монгол хоёр удаан саг соо нэгэ гүрэн байнан юм, тэрэшэлэн нэгэ богдо-хаантай һэн гэхэ мэтэгэр мэдүүлдэг байгаа. Хитад хүтэлбэрилэгшэдэй ябуулһан иимэ политикаһаа улаажалан, Монголой Арадай Республикые бэеэ даһан гүрэн гэжэ ООН-до тоолодоггүй байгаа. Хожомынь, 1962 ондо МНР ООН-ой гэшүүн болгогдожо абтаа.

Н. С. Хрущёвто «Буряад-Монголой АССР» гэһэн нэрын таарахагүй шэнгээр һанагдаһаниинь ойлгосотой болоно ха.

Буряад-Монголой һайн дураараа Росситай хамтарһанһаа хойшо үнэгрэн 300 жилэй ойе тэмдэглэхэ гэһэн ушар лэ манай республикын хүтэлбэрилэгшэдэй һанаа бодолые зобооһон юм гэхэ хэрэгтэй.

Республикын нэрые хубилгаха гэһэн шиидхэбэри научна болон политическэ талаһаа иимэ хоёр худал тобшололтой байһан юм. Нэгэдэхээр, «Буряад-монгол арад» гэһэн нэрэ, тэрэшэлэн республикын нэрэ үндэнөөрөө буруу гүүлэнэн байгаа. Хоёрдохёор, Буряад-Монгол Росситай нийлэнээр 300 жилэй ойе баяр ёнололой оршон байдалда тэмдэглэхэ гэжэ шийдэнэн юм. Тиигээд КПССэй ЦК-гай Политбюродо зуршалгатайгаар хандажа, нэгэдэхи секретарь Н. С. Хрущёвтой уулзаһан байгаа.

Дурсагдагша ойе тэмдэглэхэ тухай зүбшөөлөө үгэһэнэйнгөө удаа, Хрущёв манай республикын хүтэлбэрилэгшэдтэ иимэ асуудал табиһан юм гэхэ: «Республикатнай юундэ Буряад-Монголой гэжэ нэрлэгдэнэб? Тэндэтнай монголшуud ажаһуудаг юм аалі?». Республикада ямаршье монголшуудай үгы тухай дуулахадаа, «Монголой» гэһэн дабхар нэрыень болюулха дурадхал оруулаа һэн.

Иимэ дурадхал юунтэй холбоотой байгаа хаб, «Монголой» гэһэн үгэ хэндэ һаалта хэһэн байгаа хаб гэжэ мүнөө асуухаар болоо. Харин үнэн ушар гэхэдэ, иимэ һэн. Хитад ороной удамарша Мао Цзедун монгол туургата арадуудай ажаһуудаг бухы газар дайда манай гэжэ эрид мэдүүлдэг болоһон юм. Тиихэдэ Хитад Монгол хоёр удаан саг соо нэгэ гүрэн байнан юм, тэрэшэлэн нэгэ богдо-хаантай һэн гэхэ мэтэгэр мэдүүлдэг байгаа. Хитад хүтэлбэрилэгшэдэй ябуулһан иимэ политикаһаа улаажалан, Монголой Арадай Республикые бэеэ даһан гүрэн гэжэ ООН-до тоолодоггүй байгаа. Хожомынь, 1962 ондо МНР ООН-ой гэшүүн болгогдожо абтаа.

Байгал журнал санай-ойлшан

РЭЛ ЖУРНАЛАА УНШАНА ГҮТ?

нүүдтэ ямар зохёолнууд толилогдооб гэжэ тобшохоноор хэлэхэ болоо һаа, нимэрхүү. Зэдэ нютагһаа гараһан уран зохёолшо Даша-Дэмбрэл Дүгэровай «Хангайн дуран» гэһэн романиие 1990 ондо толилжо эхилээ һэмди. Тэрэнэймнай түгэсхэл байгша оной изгэдэхи номерто барлагдаа бэлэй. Журналай хоёрдохи, гурбадахи нөмөрнүүдта уран зохёолшо Гарма-Доди Дамбаевай «Харгымнай эхин» гэһэн баримтата түүжа толилогдоо һэн. Дүрбэдэхи номёртомнай буряад уран зохёолшодой шэнэ рассказууд барлагдаа. Уран зохёолшо Балдан Ябжановай «Үнэн нухэр» гэһэн түүжа табадахи номертомнай гарахань. Зургаадахи номернай бэлдэгдэжэ, хэблэлдэ ябуулагданхай.

«Байгал» журналай гаршагуудые уншагшаднай мэдэнэ ёнотой. «Шэнэ зохёолнууд», «Танилсагты, шэнэ нэрэ», «Шэнэ оршуулгануд», «Аха дүүнэрэй аялга», «Буряад зохёолой алтан абдарһаа», «Буддын шажан. Түүхэ, һургаал, зохёол», «Байгал»— үхибүүдтэ», «Буряад ороной суута хүнүүд», «Хизаар ороноо шэнжэлэгшын булан», «Шэнжэлэл, шүүмжэлэл», «Шог ёгто долгин», «Очерк, публицистикэ» болон бусад гаршагууд доромнай һонирхолтой зохёолнууд, материалнууд толилогдоно гэжэ хэлэмээр.

Наймаг бии болгогдоһон «Буряад зохёолой алтан абдарһаа» гэжэ гаршаг доро урдын бүтээлнууд толилогдоно. Жэшээлхэдэ, байгша оной хоёрдохи, гурбадахи номернуудта Вандан Юмсуновай «Хори буряадай угай бэшэг» гэһэн һонирхолтой шэнжэлгэ гараба. Мүн табадахи номертомнай «Шэдитэ хүүр» гэжэ урданай гайхамшагта зохёол толилогдохонь.

«Шэнэ оршуулгануд» гэһэн гаршаг һонирхолтой. Байгша оной хоёрдохи номерһоо эхилжэ, уран зохёолшо Владимир Гармаевай «Арбадахи Рабжуун» гэһэн роман хэдаа арбан зургаадахи зуун жэлэй эхиндэ хори буряадуудай Үбэр-Монголдо байһан, шарын шажаниие абажа эхилһэн үйлэ ушарнуудта зорюулагданхай юм.

Буряадаар уншадаг зомнай үсөөрөө гэжэ хэлээ һаа, алдуу болохогүй хаш. Хорин жэлэй түршада буряад хэлэ һургуулинуудта заагаагүй байһанай хойшолон мүнөө хорагдажа байна гээшэ ааб даа.

Гараха 1992 ондо ямар хараа түсэбүүдтэй байнабибди?

Уран зохёолшо Цыдып Цырендоржиевай «Түмэр харгын хажуудa» гэһэн шэнэ түүжа хараалганхайбди. Тиихэдэ Буряадай арадай уран зохёолшо Доржи Эрдынеев «Үйлын үри» гэһэн шэнэ романаа манда дурадханхай.

Мүн уран зохёолшод — прозаигууд Цырен-Дондок Хамаев, Сергей Цырендоржиев, Балдан Ябжанов, Ардан Ангархаев болон бусад зохёолнуудаа дурадханхай.

«Буддын шажан: түүхэ, һургаал, зохёол» гэһэн гаршагаа бүри үргэдхэжэ, шарын шажанда хабатай материалнуудые, Буряад ороной дасангуудай түүхэ һаптарнуудые толилхо болонобди.

Шүлэг, поэмэ, рассказууд, шэнжэлэлнүүд, үльгэр домогууд, баснинууд олоороо гараха.

Манай «Байгал» журналда захил эхилэнхэй. Тиигээд уншагшадаа журналдамнай захил хэхые уряалаад, шэнэ шэнэ зохёолнуудаар байсуулха гэжэ найдуулнабди.

Георгий ДАШАБЫЛОВ,
«Байгал» журналай редакциин
харюусалгата секретарь.

Цыренжаб Бадмаев

МҮШЭН

Олон мянган
эхэнэрнүүдтэй огторгойдо
«Соёлмаа» гэһэн
нэгэ мүшэ оложорхёод,
Одоол һаргаад,
сэбэр сэхэдэнь сохюулаад,
Сэдьхэл зүрхээ
тэрэ багта айдажархёоб.
Эрэшүүл мүшэд
онив-аниб гэлдэнхэйнүүд
Орохоёо һанаал
шинжим мүшэтэ харгыда.
Зариман
халуун
дурандаа шатанхайнууд
Сараа гарган
унашанал—харьта!
Тэдээн дүнда
бишье галда абтанхай,
Тэгүүлнэб доошоо,
дурандаа шатажа дуурһахам
гү!
«Соёлмаа» мүшэн
хүйтэн шинни сэдьхэл соо
Дуран минии
сараа зааханшье гаргаа гү!

ДУРАН

Ёолоон, ёгшоон—
үбшэнтэнэй «оронв соо
Ёноор жаахан
нэгэ дуран мүндэлоод,
Тарюулһаар даа,
шуһа юугээ тушаһаар,
Тойроод зоной
танихаар томо болоо.
Дуран, дуран!
Хаанаш юрэдөо уурхайнааб-
шиг
Дүүрэн лэ эндэш—
ядаһан зоной зоболон.
«Хүрьһэтэ газараар бэшэ,
буруу тээгүүр бэдэрээлши,
Хаанаһаа ерэбэш
бидэ хоёрые олон.
Хүлисэл гуйнаб,
хара гээзгэтэй эхэнэр,
Хүдэлгоол хаб
һажаһан дуранайш
утаһые
Энээхэн дураяа
нарай дээрэнь бэлэхэнээр
Эмээр таряад
барихам гү даа яһыень!

ХОТО

Хото город—хойто ойдом
Хэды адли гээшэб даа!—
Хонохо газар оройдоо
Олдохо юм бэшэл даа.
Хүлиёо буутар гуйлгэнэб
Город хэды һүндэлжэ.
Хаанаш «Угы» гэхэл даа,
Хонуулхагүй хүндэлжэ,
Түмэр харгын шуурһатай
Түрэл хүлгүй вокзални
Ходол намаяа абардаг,
Хүнжэл харан һажаалби.
Ороһон гараһан хүнүүдэй
Хаяһан үүдэн буудаха.
Мүшэ зүүгээшэдэй нэгэн
Тэшэ ядан дуудаха.
Тиигээр. иниээр хэрэгээ
Туха соонь лэ бүтээгээд,
Арай худоогоо ерээб
Аргагүйхэноор эсээд.
Манай тоскон нэгэтэ
Хотынхид олон ерээ.
Бултыень лэ хонуулааб,
Буузаар хүндэлооб нээрэ.

НАМАР

Намар—уран зураааша
Наадана һалхин бичрээрээ,
Түлдүүнэймни тала, түүлэ
Тэндэ-эндэ эрэлээ.
Түглын ганса хүнахан
Тэндэ мүнөө ябаһамни—
Хажа алтан хубсаһа
Хэдэржэрхёол хараһамни.
Нуурай эрьеш хоохороо,
Үхибүүдэй шуулан үгы.
Налгай долгид үншэроо,
Уйлан дуулана шугы.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) уран зохёолшо Цырен Галанов, харюусалгата секретарь Георгий Дашабылов, өршуулагша Цырегма Батоева, прозын таһагай редактор Гарма-Доди Дамбаев гэгшэд журналайнгаа ээлжээтэ номерые зүбшэн хэлсэжэ байна.

С. БАЛДУЁВАЙ фото.

Эдуард Будаев

СУХАЛТАЙ ХАЙДАБ

(Шог рассказ)

Уур сухалтай хүнэй абари зангые хажуу талаһаа хаража байхада, хаа-жа энеэдэтэй байгша. Болоһгүй юумэнээ сухалдаад, халуун шэрэм дээрэ адхаһан уһан шэнги, дутэлхэдэшни дулэ гараагүйхэн, арай шамай арынгаа шүрбэнэ таһа татаагүй байдаг гээшэ.

Урдань иимэ үшэр болоһон юм. Сухалтай Хайдаб гэжэ нютаггаа нэршэһэн, гансашье сухалтай бэшэ, мүн баһа унтаана байгаа юм ха. Һорьмоһонойнь хажууда сагаан шаргал нягаһаан тооно шоройдо борложо, үнгэээ алдаад, хаташанхай байдаг һэн. Залхуушаг, архиин байбал, бэшэ хоолгүй зайгуул Зандантэй тэрэ үелэн нухэсэдэг байгаа.

Зайгуул Зандан тэрэнэй эгээл һайн нухэрынь байгаа юм. Улаан-Удэ, Шэтэ, Багдарин, Угдаан, мүн Ага руушье маяа хүлөө шоройдоһон гэхэ. Бага сага борхожы буура хоёрой буудалтай байбал, шарайнь улаахан, үгэнь баян болошоһон тэрэ ходол наймаан тухай хоёрэдэг һэн.

Зайжа садаад ерэһэн Зандан Хайдабта ерэжэ, ээлжэлэ һониноо хоёрэжэ байтараа, нухэртөө хандаба:

— Бишни яһалашье олон юумэ харана, үзэнэ гээшэб. Наяхан Романовкада Баашхын Иванайда хүрэхэдэмни, тэрэ ехэл һонин юумэ харуулаа. Саг хоруулдаг улханай шэнээн тухэреэн оньһо хоруулаа. Тэрэнь саг харуулхаһаа гадна хонхоёо абяа гаргадаг байна. Ухаансаг оньһон байна һэн. Эгээл шам шэнги унтаана хүндэ тэрэ хэрэгтэй байгаа.

— Ши миниий унтаанада бүроо,—гээд, Хайдаб сухалдашаба.—Өөрынгөө толгойн хандагай хараагүй ааб, минии толгойн бөөнэ хараба гүш? Шамдаа адли хормойдоо һалхи хабшуулжархёод ябадаг хүн бэшэб. Бишни хэдишье унтаана гэлсүүлдэгшье һаа, нютаг нугадаа байнаб, шамдаа адли малгай табиһан маналхи гээд ябагшагүйб.

Тэдэ хоёрой иигэжэ тоосолдожо байхада, тэдээндэ хаа-яа архиин амта үзүүлээд, түлеэ залһаяа тайруулдаг, бэндүүлдэг Султан үбгэн ороожо ерэбэ.

Эдэ хоёрой хоохоёр хоорэлдэжэ байхыень Султан үбгэн ойлгоод:

— Зандан, би шамайе бэдэржэ ябанаб. Романовкада хонхотой часы гарана гэжэ хэлсэнэ. Тэрээгүүр ябаа һаа, намда асаржа үгыш,—гэжэ гүйба.

— Хахадай мунгэ үгэхэ һаашни, асарна аабзаб даа. Юун хэлсээн байхаб,— гэбэ Зандан.

— Үглөө бүри нобшоро нобшорһоор ажаһдаа гэгдэнэб. Мэнэ һаяа түрэдэ ошохо аад, унташөо һэм. Тиимэл һайн часы һаань, үглөөдэр ошыш, Бадаан Цыдэн почтөө шэрэжэ ошохо ёнотой. Тэрэгдэнь һуурь олдоно бэзэ. Харгын хани болоод ошожо ерыш,— гээд, Хайдаб хармаангаа һуулижа, нилээд хэрлашаһан сагаан пулаад гаргажа, тэрээн соохоо арбанай хамхуулнууд, Туугдаад түргэн гүйлдэнэ Тухаа гээһэн хамхуулнууд. Харгы замаарш, хабтагай таһаарш Харайлдана хамхуулнууд. Туугдажа хайшаа хамхуулнаанаашь Тухайлнагүй хамхуулнууд. Бүмбэгэ Шэнги бүмбэлзэнэ, Сообор-сообор һүрэлдэнэ. Харам хайргуй набуулна, Халин-нүрэн бушуулна. Аза хубияа алдаһан, Аюул гэмдэ абтаһан Хайратай зайгуул хамхуулнууд, Харатайхан хамхуулнууд. Хорон үрэнэгэ тараажа, Торон гүйнэн зольбодые, Хаанаш хүндэгүй «доргодые» Хазаарлаһайб даа хажа.

Зорюулагдаһан шүлэгүүдһээ

Жан Зимин

ТҮЙМЭР

Түй гай! Хаанаһаа ерэжэ,
Түймэр тарабаб нуур
дээгүүр!!
Улаабхилба үргэлжэ,
Уй хай болобо ой соргуур.
Аюун—үймөөн ашалба,
Гайтай галаб дэлгэрбэ.
Шаташаһэнь гү нуурые,
Шэргээхэнь гү уһыень!
Алмайраад лэ амаараа
Алдахамнай баяйгаа.
Ингээд нуурһаань
һаһахамнэй:
Уһагүй үлөод — яахамнайб!
Ойн модод, түналыт даа,
Унтараагыт ганьень.
Эблээд нуураа абарыт даа,
Угы болгыт галабые.
Тарам сасуу бүгшэм ой
Тулалдаба түймэртэй:
Түргөөр һүүдэр унагааба,
Түймэрые унтарааба.

Нуурай дүрэһэн нюргыо
Нэгэл амяар абарба.
Аршаан шэнги уһыень
Аюул — галһаа аршалба.
Улаан наран мийэлзээд,
Унтари руугаа шургаба.
Үшөө дахин миһэд гээд,
Иигэжэ манда хандаба:
«Галаб хаанаһаа гарааб,
тээд,
Түймэр юунһээ тарааб,
тээд!
Таанагүй гүт, барһад даа,
Таниагүй гүт, тархиш даа.
Улаан наранай «жаргахадаа»
Улаабхилжа байдаг бэшэ
аа!
Улаан наранай ороходо,
Ушар нимэ болодог бэшэ
аа!»

ХАМХУУЛНУУД

Намарай хара һалхинда
Намнуулна даа
хамхуулнууд,
Тухаа гээһэн хамхуулнууд.
Харгы замаарш, хабтагай
таһаарш
Харайлдана хамхуулнууд.
Туугдажа хайшаа
хамхуулнаанаашь
Тухайлнагүй хамхуулнууд.
Бүмбэгэ Шэнги бүмбэлзэнэ,
Сообор-сообор һүрэлдэнэ.
Харам хайргуй набуулна,
Халин-нүрэн бушуулна.
Аза хубияа алдаһан,
Аюул гэмдэ абтаһан
Хайратай зайгуул
хамхуулнууд,
Харатайхан хамхуулнууд.
Хорон үрэнэгэ тараажа,
Торон гүйнэн зольбодые,
Хаанаш хүндэгүй
«доргодые»
Хазаарлаһайб даа хажа.

Гомбо Дагбаев

МАЛГАЙ

(Рассказ)

Яһала зохидоор таараһан малгайгаа, абтаһаар үмдэгдөөгүй шахуу үрбуулга захатай арһан дэгэлээ үмдөөд, үйлсэдэ гараханань, табан басагадынь гүйлдэн ошожо, эсэгдээл адлихануд шантагерхан хамарнуудаа сонхын шэлдэ энеэдэтэйгээр нялаа, хойноһоонь херан үлэбэ. Кухни соогоо амһарта угааже байнан Настя басагадайнгаа хажууда ошожо, баһал хараха дураниинь хүрөөшье һаа, бэеэ барижа, ажалаа үргэлжэлүүлнэ...

Хайшаа ошохоёо өөрөөшье ойлгожо ядажа, арһан дэгэлынь эндэ-тэндээ барижаһан шэнги үзэгдэжэ, тосхоноингоо үйлсөөр ааралгүйхэнөөр алхалжа ябаһан Ильятай уулзаһан нютагайхидынь гайхалдан, хойноһоонь эжэлүүдгүй эрьёлдэжэ байгаад харана. Ушар юуб гэхэдэ, үхибүүн ябахаһаа түмэр түдэгэтэй носолдохо дуратай Ильягай нюур гэрынь, хубсаһа хунэрынь машинын тоһондо ходол зуурадашоод ябадаг байгаа. Тиимэһээ мүнөө ороё таниглаагүй хүн шэнгеэр үзэгдэнэниинь гайхалгүй. Уданшьегүй урдаһаань Степан Дамдин хоёр нухэдынь уулзажа:

— Илюха, шимнай дахин гэрлэхэ гэжэ бодоогүй бэзэш?... Али Настишни хубуу түрэжэрхёо гү?.. Иимэ һайхан малгай угаагаагүй һаа, удаан үмдэхэгүйш,—гэлдэжэ һалахагүйдэнь, хүнэй юушье эрэз һаа, хуу үгэжэрхихөөр бэлэн ябаһан тэрэ архи тамхинда дуратай бэшэшье һаа, тосхоной захада нуудаг эжыдээ ошожо, хоёр шэл архи абаха баатай болобо...

Үглөөгүүр Ильягай һэрижэ, боошхотой уһанһаа шанагаар удхажа гудамжяад, үсэгэлдэр яажа ерэһэнээ һанажа ядажа байхада, Настя газааһаа гэртээ ормсоороо, шэгээ хобхо татажа:

— Хаанаб малгайшни? Ороддожо, шамайе хубсалуулха гэхэдэм, тэрэ удэртэнь үгы хээд ерэхэш. Малгайшни хаанаб! Юу юлыжэ байгаабши? Тоник! Тэрэ малгайгаа олоогүйдөө, намда харагдаад үзэлши, энэ хахалдаһаар тархиишни соо сохижэрхихэбі—гээд, неэшэн тээшэ һамганайнгаа даб гэхэдэ, Илья арайхан үрдижэ, газааша гүйжэ гараба. Хэрэлсы дээрэнээ буужа үрдеэгүйдэнь, хойноһоонь тоһон болошоһон хуушан дэгэл малгай хоёрынь хусөөд, гэрэй үүдэн хаб-яб хаагдашаба.

«Хэн энээниие тиимэ үнэтэй малгай аба гэбэ гээшэб? Хари һанжаа ябаа һэм: найнаар дүүрэхэгүй байха гэжэ. Дан лэ үсэгэлдэрэй өөрынгөө занһаа ондоогоор аашалжа байгаа һэн...»—гэжэ тэрэ сэдьхэнэ.

Нэгэтэ үдэшэлэн ажалайнгаа һүүлээр үйлсэдэ Степан һамган Маруситай уулзахадань:

— Илюха, хээзэ малгайгаа абааашахабши? Али хэрэгтэй болоо гү?—гэбэ.

Илья баярлашоод, хүлөө гаадта хүргэхэёо болин, гүйдэлөөрөө Степында ороожо, тэрэ шоро муутай малгайгаа ямаршьеб нимгэхэн шэл амһарта барижаһандаа, урдаа бараад, гэртээ яаража ерэбэ.

Гэртээ ороходонь, хэншье үгы байба. Малгайгаа абааашажа, зал соохи стол дээрэ табяад, холдоохо сооһоо томо хадааһа алха хөөрые оложо асараад, мүн стол дээрэ малгайнгаа хажууда орхёод, ханада улгөөтэй, намгантаяа һаа нинилээд байхадга абхуулһан фото-зураагаа абажа, абяагүйхэн хаража баяд гээд, шифоньер дээрэ табиба.

«Ябаа эндэ хадаг. Бэшэ энэ малгайнь үмдэхэгүйб»,—гэжэ бодоод, газааша гаража, түлеэгээ хахалжа эхилбэ. Обоо хубоо түлеэ хахалаад, үшөө юу хэхэмниб гэжэ хоёрөо соогуураа ябажа байхадань, намганиинь сүүмхэтэй юумэ баринхай, хэбэрынь магазин ошоод ерэһэн хэбэртэй, Илья тээшэ хараншьегүй, гэртээ ороёо.

Асарһан юумэеэ кухнидаа оруулаад, хубсаһаа тайлажа, зал соохи ороходонь, стол дээрэ норко малгай, хажуудань томо хадааһан алха хөөр хэбтэбэ. «Энэм юун бэлэй?»—гэжэ ойлгожо ядажа байтараа, ханада үлгөөтэй байдаг фото-зураагай ороондо, элихнээр сайжа хараагдажа байнан нуурниень хараходаа, гансата ойлгожорхибо. Баһал сухалынь хуроод, үүдэн тээшэ харайжа ябатараа, зуг татан зогсошобо. Нэгэ бага бодомжолжо, үүдэнэй барюулһаа барисалдан байтараа, нюур шарайнь ондоо боложо, энеэбхилһээр, гэдэргээ бусажа, малгайгаа шифоньер соо хэзд, фото-зураагаа абажа, диван дээрэ ошожо нуба.

Хоёроо наһатай ябахадаа абхуулһан фото-зураагаа хаража һуухадаа:

«Ильямни, ямаршье сагаан наһаатай хүн гээшэб даа. Тэрэниинь дээрэ үргэжэ ябахагүй, сулаа гэмэржэ байна гээшэ гүб? Ондоо хүн һаа, үни һаяжа ябашаха байгаа. Ильямни намдаал дуратай байна даа»— гэжэ сэдьхэбэ.

Эдуард Будаев

СУХАЛТАЙ ХАЙДАБ

(Шог рассказ)

Уур сухалтай хүнэй абари зангые хажуу талаһаа хаража байхада, хаа-жа энеэдэтэй байгша. Болоһгүй юумэнээ сухалдаад, халуун шэрэм дээрэ адхаһан уһан шэнги, дутэлхэдэшни дулэ гараагүйхэн, арай шамай арынгаа шүрбэнэ таһа татаагүй байдаг гээшэ.

Урдань иимэ үшэр болоһон юм. Сухалтай Хайдаб гэжэ нютаггаа нэршэһэн, гансашье сухалтай бэшэ, мүн баһа унтаана байгаа юм ха. Һорьмоһонойнь хажууда сагаан шаргал нягаһаан тооно шоройдо борложо, үнгэээ алдаад, хаташанхай байдаг һэн. Залхуушаг, архиин байбал, бэшэ хоолгүй зайгуул Зандантэй тэрэ үелэн нухэсэдэг байгаа.

Зайгуул Зандан тэрэнэй эгээл һайн нухэрынь байгаа юм. Улаан-Удэ, Шэтэ, Багдарин, Угдаан, мүн Ага руушье маяа хүлөө шоройдоһон гэхэ. Бага сага борхожы буура хоёрой буудалтай байбал, шарайнь улаахан, үгэнь баян болошоһон тэрэ ходол наймаан тухай хоёрэдэг һэн.

Зайжа садаад ерэһэн Зандан Хайдабта ерэжэ, ээлжэлэ һониноо хоёрэжэ байтараа, нухэртөө хандаба:

— Бишни яһалашье олон юумэ харана, үзэнэ гээшэб. Наяхан Романовкада Баашхын Иванайда хүрэхэдэмни, тэрэ ехэл һонин юумэ харуулаа. Саг хоруулдаг улханай шэнээн тухэреэн оньһо хоруулаа. Тэрэнь саг харуулхаһаа гадна хонхоёо абяа гаргадаг байна. Ухаансаг оньһон байна һэн. Эгээл шам шэнги унтаана хүндэ тэрэ хэрэгтэй байгаа.

— Ши миниий унтаанада бүроо,—гээд, Хайдаб сухалдашаба.—Өөрынгөө толгойн хандагай хараагүй ааб, минии толгойн бөөнэ хараба гүш? Шамдаа адли хормойдоо һалхи хабшуулжархёод ябадаг хүн бэшэб. Бишни хэдишье унтаана гэлсүүлдэгшье һаа, нютаг нугадаа байнаб, шамдаа адли малгай табиһан маналхи гээд ябагшагүйб.

Тэдэ хоёрой иигэжэ тоосолдожо байхада, тэдээндэ хаа-яа архиин амта үзүүлээд, түлеэ залһаяа тайруулдаг, бэндүүлдэг Султан үбгэн ороожо ерэбэ.

Эдэ хоёрой хоохоёр хоорэлдэжэ байхыень Султан үбгэн ойлгоод:

— Зандан, би шамайе бэдэржэ ябанаб. Романовкада хонхотой часы гарана гэжэ хэлсэнэ. Тэрээгүүр ябаа һаа, намда асаржа үгыш,—гэжэ гүйба.

— Хахадай мунгэ үгэхэ һаашни, асарна аабзаб даа. Юун хэлсээн байхаб,— гэбэ Зандан.

— Үглөө бүри нобшоро нобшорһоор ажаһдаа гэгдэнэб. Мэнэ һаяа түрэдэ ошохо аад, унташөо һэм. Тиимэл һайн часы һаань, үглөөдэр ошыш, Бадаан Цыдэн почтөө шэрэжэ ошохо ёнотой. Тэрэгдэнь һуурь олдоно бэзэ. Харгын хани болоод ошожо ерыш,— гээд, Хайдаб хармаангаа һуулижа, нилээд хэрлашаһан сагаан пулаад гаргажа, тэрээн соохоо арбанай хамхуулнууд, Туугдаад түргэн гүйлдэнэ Тухаа гээһэн хамхуулнууд. Харгы замаарш, хабтагай таһаарш Харайлдана хамхуулнууд. Туугдажа хайшаа хамхуулнаанаашь Тухайлнагүй хамхуулнууд. Бүмбэгэ Шэнги бүмбэлзэнэ, Сообор-сообор һүрэлдэнэ. Харам хайргуй набуулна, Халин-нүрэн бушуулна. Аза хубияа алдаһан, Аюул гэмдэ абтаһан Хайратай зайгуул хамхуулнууд, Харатайхан хамхуулнууд. Хорон үрэнэгэ тараажа, Торон гүйнэн зольбодые, Хаанаш хүндэгүй «доргодые» Хазаарлаһайб даа хажа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) уран зохёолшо Цырен Галанов, харюусалгата секретарь Георгий Дашабылов, өршуулагша Цырегма Батоева, прозын таһагай редактор Гарма-Доди Дамбаев гэгшэд журналайнгаа ээлжээтэ номерые зүбшэн хэлсэжэ байна.

С. БАЛДУЁВАЙ фото.

Буддын шажан: түүхэ, һургаал, зохёол

Батожаб Цыбиков

ГАНЖАРВЫН ГЭГЭЭН

XVIII зуун жэлдэ Сонгоолой, Галуута нуурай дугангуудһаа эхилжэ, Буряад ороондо буддын шажанай дасангууд баригдаһан байна. XIX зуун жэлэй түрүүшын хахадта Агын бэ Сүүгэлэй дасангууд бүтээгдэбэ. 1831 ондо Сүүгэл дасан баригдаад, мүргэл хэжэ эхилээ һэн. Энэ Сүүгэл дасанай шэрээтэ Дандарай лама дасан барюулаад, аяар Түбэдэй наана байдаг Хухэ-Нуурай Можын Сэрхэг Ганжарва гэжэ гэгээниие Сүүгэлдээ зальажа, ном табюулжа, уншалга мүргэл хүүлээд: «Ара газарай шажанай эзэн боложо һүүгты»,— гэжэ гуйһан ха.

Сэрхэг Ганжарва гэгээнэ Хухэ-Нуурай «Сэрхэг-Алтанай хүнды» гэжэ газарай «Лубсан-Лүгдэн Дамбинимо» гэһэн алдартай суута гэгээн байгаа.

Лубсан-Лүгдэн Дамбинима гэгээниие тэрэ үедэ Азий түбиин хэдэн гүрэниие эзэлжэ байһан Манжын хаан залажа, Ганжуурай нүн табюулһан байгаа. Сэрхэг гэгээнэй Манжуурай хаанда Ганжуурай 108 боти номой һургаал заабари удхаһан дамжуулжа, хаанай багша болоһонойнь баярта хаан тэрээндэ хаанай зарлигаар «Ганжарва» гэһэн нэрэ бэлэглэһэн гэхэ. Тиигэжэ тэрэ гэгээн «Ганжарвын гэгээн» гэжэ алдаршаһан юм. Тэрэ Сэрхэг гэгээниие Сүүгэлдэмнай мөрилжэ, ара газарай шажанай эзэн боложо һүүгты гэхэдэнь, һөөргөө Хухэ-Нуурае бусахадаа: «Би хойто түрэлдөө эндэтнай, хойто бэеын Уртада үхэр жэлдэ Тумаа Соржиндо ерэжэ «түрэхэб» гэһэн бэшэг бэшэжэ үгэнэн түүхэтэй.

Тиигэжэ Сэрхэг Ганжарва—Ганжарвын гэгээн хойто наһандаа 1853 ондо үхэр жэлдэ Уртада аргагүй үгытэй Сумаа Соржиндо Шэмэд Сумаагай гэһэн гэгээн хүбүүн түрэбэ гэжэ тодорһон юм. Гэгээнэйнгээ табан наһатайдань Сүүгэл дасанаа залаһан, түрүүлэн эндээ, саашадаа Монгол, Түбэдэй оронуудта эрдэмээ дээшэлүүлһэн байгаа. Эндэ түрэһэн түрүүшын Ганжарвын гэгээн залуугаар 33 наһатайдаа 1886—1887 оной үеэр тагаалал боложо, зон дээрэ ехэ гэмшэл, шанаһал бууһан ха.

«Үндэр гэгээн» гэжэ алдаршаһан гэгээнэй наһа дүүрэһэн хойнонь жэл болоод, Ганжарвын гэгээн хаана түрөөб гэжэ бэдэрэлгэн болоёо. Энэ хэрэгээр зорюута томилогдоһоо булэг зон Шэтэ хотоһоо Бооржын тала хүрэтэр Ганжарвын гэгээн энэ гэжэ тодормоор 340 хүүгэдэй нэрэ обог, уг гар балыень бэшэжэ абаба. Тиигээд тэдэ үхэр жэлтэй үхибүүдэй нэрэтэй саарһануудые домбо соо хээд уншалга хэхэдэнь, хоёр дахин Норбын гэгээн, Самбуу Жунды хоёрой нэрэ гараһан юм. Гурбадахяа уншахадань, Норбын гэгээн ганссаараа илгаржа гараһан байгаа. Сүүгэлэй зүүн зүүтэ Оно Ной хойто бэедэ Хотошо Бооржогонтойн Яраама гэжэ гэзарта 1889 ондо үхэр жэлдэ Гоншогой Норбынхи гэжэ баһал үгытэйхэн айлда түрэһэн байба.

— Тэрэ үгытэй тулюур айлай хүбүүн тодороо һаань, би тэрээндэ мүргэхэгүйб,— гэжэ тээ урдань байдаг нэгэ баян омогорхобб.

Энэ баянай мундуу үгые зон соохоо дуулажа байһан Эмшэ багша:

— Үгытэй ядуу бэшэ, харин зоориин шуналаар эдлэхэ буянгаа бараагүй, һамуу ябадалгүй һамганайнь умай сэбэр, эрэ нүхэрынь нүүгэлгүй, арюун газарта түрөө, умай сэбэртэй айлда һонор, зониие үргэхэ үри түрэхэ,— гэжэ айлдаһан гэхэ.

Гэгээн гэжэ тодорһон тэрэ хүбүүнэй гэртэхин Гоншогой Норбындо олон тоото мүргэлшэд, тусхай томилогдоһон дээгүүр зэргэтэй тушаалтан ошожо, гэгээнээ Сүүгэл дасан залаба. Нэйман наһатай гэгээн хүбүүе зэргэлээ гурбан мори хуллэһэн хүнгэн тэргэдэ һуулгаба. Аба эжыдэнь хоргы торгон дэгэл үмдэхүүлбэ.

Эдэ бүгэдые хаража байһан мүнөөхи баян юунэй боложо байһые ойлгоод:

— Зоориин хусөөр зоной орой ябанаб гэхэдэ, энэ үгытэй Норботон нюдэ сабшаха зуура юундэ хоргы торгоор орёогдоод, мүнгэн жүүзаар олондо тэлүүлбэ гээшэб?— гэжэ гайхашаба.

Ганжарвын гэгээнэй 16 наһа хусэхэдэ, Түбэдэй ороной наһын дуган абаашаһан байна. Гэгээниие удэшэжэ, Гүшэг хамба (Арван Доржиев) түрүүтэй, Хэжэнгэ нютагай Аюшын Аюуржана, нютаггаа Табхай гэжэ алдаршаһан Мунхэ Сойбын, Жадам, Иван Гарма хамта хорёод зон ошолдоһон ха.

Аян зам ута. Тэрэ арбан зургаатай хүбүүниинь холын харгыда шалажа, тоомоо таһардаг, хүнэй эндэ тэндэһээ аһалдаха, носолдохо дуратай ябаа. Залуу хүбүүнэйнгээ тэршэлхэ, шалихадань хашарһан охшүүл тэрэнэйнгээ шахыень мушхаха гэбэ. Тээд тэдэнэр шэхынь барижа ядахадаа, ойроньь дүтэлхые ороолдобо. Зэргэлээд ябаһан тэрэ хүбүүн тэдээндэ баригдабагүй.

Тэрэ хүбүүгээ гайхалсаһаар, аяншад аяар холын һасада хүрэжэ ерэбэд ха. Олон хоног ябажа тэдэ зоной һаса хүрэхэдэнь, тэрэ арбан зургаатай хүбүүень жуузада һуулгаад абаашажа, мандал үргэл үргоод, угтамжын маани уншаба ха. Тиихэдэнь хүбүүнэй шэхыень мушхаханаа абан ябадаг Аюшын Табхай болон бусад тэрээндээ мүргэхэ баатай болоо һэн.

Иигэжэ Ага нютагһаа Ганжарвын гэгээнэй заларжа ерэхэдэнь, Түбэдэй зарим лама, ноёд яагаад Буряадта гэгээн түрэбэ гээшэб гэжэ үнэншөөгүй, туршалга хэхэ гэбэ. «Нээрээ Ганжарвын гэгээн һаа, «Ганжуур» номоо гэшхэхэгүй ёнотой»,— гэлсээд, гэгээнэй ороохо дасанайнь богоно дорё «Ганжуур» дэлгээгээд, дээрэһээнь хүнэй хараагүйн тула хибэс дэбдижэрхибэ ха. Иимэ нюуса бэлдэлгэ хээд байхадань, Ганжарвын гэгээн тэрэ дугандань ороходоо, богоно дорохи хибэс дээгүүрнь гэшхээд, дасан соохи олон олбогноо гэгээнэй һуури оложо һуушоо һэн. «Хибэс доро байнан «Ганжуураа» гэшхээд гараа, энэтнай Ганжарва бэшэ» гэжэ тодорхойлхо гэһэн түбэдэйхинэй хушалтаяа үргэжэ хараходань, Ганжуурайнь үзэгүүд үгы болошоһон, миил сэбэр саарһан байба. Тиихэдэнь туршагша түбэдэйхид мэгдэжэ, Ганжарвын гэгээндэ шэнээр мандал мүргэл табижа, эндүүрһэнээ мэдэжэ, хүлисэл хайра гуйһан юм.

Тиигэжэ Буряад ороондо Ганжарва түрэхэгүй гэһэн бодоһоо түбэдэйхид арсаһан гэхэ, Ганжарвын гэгээн «Ганжуурайнгаа» 108 боти дуурһан сээжээр мэдэдэг, удэр һүнигүй, унтаха амарха сүлөөгүй, энэ дэлхэйн энхэ амгалан байдалай түлөө уншалга бүтээлдэ һуудаг байһан юм.

БАТА ҮЛГЫ БОЛОНХОЙШ

Миниий ном бэшэгтэ һураадүй ахирхан үхибүүн ябаһан үе һэн бээз. Манай Хөөрхэ нютагай арад зон Буряад-Монголой түрэн түрын тогтоһоор нэгэ жэл болоһоной баярай хэ найрта Хужарта нуурайнгаа хойморто олоороо суглараагша һэн. Энээнһээ гээгдэхэеэ болиһон бишье ошолдоод лэ байгаа һэм.

Тэрэ үеын эдэбхитэнэй нэгэн болохо Дариин Дэлгэр дэбхэгэр саарһа тохоногтоо тохонхой: «Буряад-монгол хэлэн дээрээ һонин бэшэгтэй болоолди! Уншагты! Уншуулжа шагнагты!»—гэжэ хашхаран, олондо хубааба. Абаха юумэндэ хүн шуналтай. Бултa һарбагашадалдан, үрдилдэн оробо.

Бишье дундуур оролсон, нэгэ газетэ абабаб. Хүхэ будагаар барланхай, улааншье гаршаг бии. Зосоогуурнь хүнэй зурагууд харагдана. Хаража һайхашаагаад лэ, баабайдаа абаашааб. «Мандаа уншажа үгэхэл байха»,— гээд зурхэндээ няан, хүхэ даалимба тэрлигтээ эбэртэлжэрхёо һэм. Энэл гээшэл даа «Үнэн» һонинтой түрүүн уулзажа ушарһамни.

Һургуулида орожо, хуушан монголдо һураад ябахадаа, «Буряад-Монголой үнэн» газетээр аргагүй һонирходог, уншадаг һэм. 1930 ондо туруушынхиеэ захижа, уншагша болооб. Захиһандаа ехэ баярлаад, «энэ газетэ нам шэнгээр захижа уншагты! гэһэн уряа «Үнэн» газетэдэ бэшэһиэм гаргажархиба. Миниий нэрэ аржыжа байгаа һэн. Би ехэ баярлажа, тэрэнээ һайрхажа, олондо харуулааб.

Энэ миниий «Үнэн» газетэдэ бэшэһэн туруушын статья мүн болоно. Хуушан монгол бэшэг хаягдажа, лата алфавидта, тиигээд ородто орохо үеүүдэтэ түрэл «Үнэн» газетынгээ туһаламжаар тон түрэн шэнэ бэшэгтэ һураже, дээрэ дээрэһээ болоһон хубилалтануудһаа гээгдэнгүй һуража, дэлгэрүүлэлсэжэ ябагдаа.

1936—1937 онуудай хүндэ жэлнүүдтэ һургуулида багшалжа байха үедэм, һурагшадай үзэхэ, уншаха ном хомор байдаг һэн. Байгаа болоһон номыемнай ангиин дайсанай нэрэ ба хорото зохёолын һуудал, хүнэй хаһилсаа ажаглажа хараха, юумэн бүхэнэй һайн, мууе таниин илгаха поэтичнэ талыень онсолон нюдэлхэ дадал олгодог лэ гээшэ бээз.

Манай уран зохёолшод «Буряад үнэн» газетые дамжан, түрүүшынгээ туршалганууды гаргуулһаар далижадаг хадаа «Буряад үнэниие» **түрэл газетэмни** гэжэ энэрхы һайханаар сэдьхэлдээ һанадагынь яаха аргагүй үндэһэтэй байдаг.

«Буряад үнэн» гэжэ үндэр нэрэ доогуурнь КПСС-эй обкомой орган гэжэ бэшээтэй байха үедэ хуудаһан дээгүүрнь дээдын засаг намай тогтоолнууд, ехэ унжагай үгэ зарлигууд эзэлдэг аад, юрын уншагшадай ябууд һонирхон уншаадхиха юумэ хоморшог байгша бэлэй. Тиимэ тогтоол, тэрэнэй үгэ юундэ хожомдооб, хэн зэмэтэйб гэхэ мэтын зандаргатай хонходолго дуулдажал байха.

Энэ статья тухай юун гэгшэ ааб гэжэ «Үнэнэй» хүбүүд жэхын татажа, дээшээ шатнажа һуухашье саг байдаг гээшэ һэн ха. Редакторта ороод: «Энэ зондо ехэ туһа хэһэн хүн тухай бэшэхэ һанаатайб. Нютагтаа лама алдартай хүн ябаһан байна»,—гэхэдэ, партиин орган, манай партиин газетэ. паматай холбоотой юумэ гаргаха аргагүй гээд редактор эрэ доргоноор аад, бардамаар хөөрэлдөөгөө таһалан хэлэжэрхихэшье үшар ажаглагдадаг байгаа гээшэ һааб даа.

Мүнөө үеын «Үнэн» үгтажа абаһаар газетын удха түгэлдэр нэрэ доогуур «Олониитын-политическэ газетэ» гээд уншажархихада, үндэр наһатай үбгэктэй уулзаад, «Амар сайн!» гэжэ гараа дэлгэн амаршалалдажа байһан шэнги байдаг. Бухы хуудаһа иран хараха бүри сэдьхэл татама удхатай гаршагууд хойно хойноһоо гаража, ерхижо гарашагүй, уншахые урялһан, зүрхэ сэдьхэл дайраһан статьянууд байдаг болоо бшуу.

«Буряад үнэн» газетэмнай ёһотой буряад арадай түрэл газетэ боложо, буряад хэлэнэй баялигай, ёһо заншалай арадай түүхын бата үлгы болон баярлуулбал даа. Мүнөө «Буряад үнэн» газетэ бухы буряад угсаатанай дунда манайшье республикада, Агадашье, Усть-Ордынай оронхой гээд хорижорхихо. Тэрэ хүндэ үедэ багшанар «Үнэн» газетэеэ һурагшадай уншаха ном болгон хэрэглэгшэ бэлэйбди.

Дайнай үедэ баруун фронтдо ябахадаа, Дашаханда Аюшеевна нүхэрэймни эльгээһэн «Буряад-Монголой үнэн» газетын хүрэжэ ошоходонь, ямар ехэ баяр болодог байгаа гээшэб! Ямар нэгэ холынгоо үнэн һайн нүхэртэй уулзаһан шэнги газетээ сээжэдээ няажа хараад, окоп соогуур нуһан буряад хубүүдтэ уншуулхадам, «Нютарһаа дэлгэрэнгы бэшэг абаһан шэнги мэдэрэлдэ абтаабди»,— гэлдэгшэ һэн. Хэншье энэ газетээеэ хахалжа хаядаггүй, нахюуһан шэнгээр абажа ябахаяа хүсэгшэ һэн. Тэрэмнай «Фронтовик үнэн» гэжэ нэрэтэй болоогшо һэн.

«Буряад-Монголой үнэн» газетэ намда ехэ туһалһан, һургаһан юм гээшэ. Ушар юуб гэхэдэ, гушан гурбан ондо миниий байдал ехэ ахир байгаа. Троицкосавск хото ошохо, бурпедтехникумдэ һүүлшын курсада һураже байтараа, һургуулияа хаяжа, пароходоор ошохо мүнгэгүй, «гуядаа гурбан сагаан үгы» хүн ямар нэгэ ажалда орохом гээшэ гү гээд, «Үнэн» газетын редакцида орожо, ехэ налагай зохид редактор Г. Ц. Бельгаевта ушараа хэлэхэдэм, ехэ ханамжатайгаар шагнаад:

— Ши ошохо, һургуулияа дүүргэ. Редакциин зүгһөө командировочно саарһаа үгэхэбди. Мүнгэ аба. Ошоод, тэндэһээ үбһэ, таряа хуряалгын ябаса болон бэшэ һонин тухай бэшэзэрэй. Хахад һара болоод, тэмдэглүүлээд, энэ командировочно саарһаяа намда эльгээгээрэй,— гэбэ.

Би зөөритэй боложо, редакциин зуушалгаар почтын машинада һуужа ябашоо һэм. Һургуулимнай эхилээ уды, студентнэр худөө ажалда гаража байба. Би үнэмшэлгэ саарһаяа харуулаад лэ, колхоз дээгүүр ябажа, олон статья бэшээ һэм. Иигээд лэ «Үнэн» газетын үргэмжөөр хүндэ жэлдэ амар һураа, нүхэдтөөшье туһалха аргатай хүн болоо һэм.

Тэрэ гэһээр «Үнэн» газетэтэй нягта холбоотой боложо, гэр бүлэдөө ороһон шэнгээр, «Үнэнэй» редакциин үүдэ татажа ородог, ябадаг болооб. Бухы редакторнууд — Г. Ц. Бельгаевһаа эхилээд, Б. Ванчиков, Р. Бимбаев, Д. Лобсанов, Ц. Цибудеев, Р. Гармаев булта намайе тоодог, дэмжэдэг байгаа. «Үнэн» газетэдэ ороходо, һайн нүхэд Пилуноваһаа эхилээд, Г. Данзанов, Р. Цыбиков, Ю. Цыренов, Д. Дугаров, Ш. Нимбуев, Д. Жугдурова, О. Гомбоева, Н. Цыбенов гэхэ мэтэ уужам дүүрэн сэдьхэлтэй нүхэд һууха, эдэнэртэй зугаалхадаа, ямар нэгэ һайн юумэ сэдьхэлдээ хадуужа, урдаа зорилго табижа гарахаш.

Удэр бүрнин амилдаг агаар шэнги болон сэдьхэлдэм шэнгэнэн «Үнэн» газетэтэеэ холбоо барисаагаа таһалхагүй гэжэ ородон, ямаршье үедэ бэшэдэг заншалтай болошоо һэм. Хара утаата фронтһоошье, немецэйшье, манжуурайшье газарһаа бэшэжэл ябагша бэлэйб. Энэ газетэеэ һониншье болголсохо ашуудалда хабааадалсааб.

Элдэб шэнэ үүсхэл, хубилалтануудта халуунаар хабааадахые, ажалай түрүүшүүлэй соло дуудалсаха хүсэлтэй шармайн ородожо ябаһан шэнгээр өөртөө һанажа, сэдьхэлээ урмашуулан һанахашье ушар байгаа. «Үнэн» газетэ минии ажа амжалта тухай бэшэжэ, олон дахин үргэнэн юм. Энэ ушарта миниий сэдьхэл баярлан уншажа, иигэжэ үргэжэ байхадань, ямаа нэрэеэ хухалангүй, үргэнэн урмандань хүрэхэ гээшэбиб гэжэ ажабайдалайнгаа урда һайхан зорилго табин ябагша бэлэйб.

Нэгэтэ «Буряад-Монголой үнэн» газетэ намайе «Журналист» гэжэ журналаар шагнаба гээшэ. Энэ шангаа уншан гэһээм, ехэ һонин һургаал ехэтэй байжа, үнэй бэшэһэн статья, публицистикэ ондоо нюдөөр уншадаг болоожо, тэрэ журналаа захидаг болоо һэм. Уран зохёолшо хүндэ журналистын мэдэрэлтэй ябахадаа, һайн гээшэ ха гэжэ һанадагби.

Журналист хүн ямаршье сүлөөгүй сагта, аян замда, ажал агнууридашье ябахадаа, бэшэжэ ябаха дүршэл олохо. Бухы юумые, байгаали, ажал, будахи һургуулиин коллективэй нээмэл бэшэг номерой нэгэдэхи хуудаһанда барлагдаба.

«Бухы сохилтонь мандр бууха»— РСФСР-эй Гүрэнэй Советэй гэшүүн Михаил Полторанинтай интервью.

РСФСР-эй Президент Б. Н. Ельциндэ, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советэй түрүүлэгшэ В. Б. Сагановта, Буряадай ССР-эй Арадай эрдэм һуралсалай министр С. Д. Намсараевта Улаан-Удын 47-рэгынь хамтын, зүгөөр бэелүүлгэнь ямар бэ?»— В. Багонин А. Лодэ хоёрой статья. «Хараа шэглэлнүүдынь үшөөл тодо бэшэ»— Демократическа Буряти» гэһэн түлөөлэгшэдэй советэй пленум дээрэһээ тоосоон.

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ПРОГРАММАНЬ БАЯН

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай бүлэг артистнууд Баргажанай, Хурамхаанай районуудаар ябажа, концерт, зүжэгүүдые табижа эхилбэ. Мүнөө үбһэ, таряа хуряалгын үедэ сүлөө забдагүй хүдэлжэ байһан эдэнэртэ, удэшэндөө концертнаада хаража амархадань, хэды гоё, сэнгүү гээшэб даа.

Нютагаймнай басаган Долгор Доржиевагай бэшэһэн «Мүнгэн хутага» гэжэ зүжэг колхоз, совхозуудай соёлой ордонгууд соо табигдажа, олоной зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэбэ. РСФСР-эй габьяата артистнууд Георгий Бутуханов, Людмила Дугарова, Буряадай ССР-эй арадай артистка Марта Зориктуева, республикын габьяата артистнууд Чингис Гуруев, Баяр Будаев, Олег Бабуева, залуу, бэлигтэй артистнууд Б. Дышенов, Э. Жалсараев, С. Цыдыпова болон бусад һайнаар нэадажа, сугларагшадай альга ташалгаар удэшэгдэнэ.

«Мүнгэн хутага» зүжэгые республикын габьяата артист Содном Хажитов найруулан табиһан байна.

Артистнуудай бэлдэһэн концертынь программа баян байжа, баһаа альга ташалгаар угтагдаһааниинь һайшаалтай. Эдэнэр буряад, монгол арадай дуунуудые, хүгжэм зэдэлүүлжэ, харагшадай зүрхэ сэдьхэл уяруулба.

Б. ДОНДУПОВ.

Хурамхаанай район.

МОНГОЛ САЙХАН ОРОНООР...

Республика соогоо яһала суутай болоһон Хэрийн районой «Наран-Хада» гэһэн арадай фольклорно ансамбль эдэ үдэрнүүдтэ Монгол ороной хүн зондо концерт-наадаяа харуулжа байна. Тус ансамблиин коллектив Монголой Сэлэнгэ аймагай «Долгёо» ансамблийн коллективтэй дүй дүршэлөө, бэлиг шадабаряа андалдажа байхаар харилсаа холбоо тогтооһон юм. Тиин энэ хэлсээнэй ёһоор, «Долгёо» ансамбль зуидаа айлшалан ерэжэ, Хорийн районой хүн зондо концерт-наада табяа һэн. Харин мүнөө «Наран-Хада» ансамблиинхид тиишэ ошожо, тэндэхи хүн зониие өөһэдынгөө бэлиг шадабаритай танилсуулжа байна.

Буряад арадай урданай аман зохёол, дуу, хатар һэргээхэ зорилготойгоор ансамбль арбаад жэлэй саада тээ бии болгогдоһон юм. Тиин энэ үүргэеэ яһала ороондоотойгоор дүүргэжэ байдаг гэжэ онсолмоор. Энэ коллективэй концерт-наадые республикымнай хүн зон үндэрөөр сэгнэдэг, һайшаадаг байна. Мүн дуу, хүгжэмдэ дуратай Монголойшье харагшад һонирхон хараха бээз гэжэ найдагдана.

Л. МАЙДАРОВ.

МАНАЙХИД ТООСОХОНЬ

Захааминай аймагта «Соёлой хүдэлмэрилэгшын үдэр» гэһэн хэмжээ ябуулга үнгэргэгдэхөөр бэлэдхэл хэгдэжэ байнхай. Программа тушаань хэлэхэ болоо һаа иимэ. Хоёр удэрэй туршада болохо энэ хэмжээ ябуулгын эхиндэ районой үран гартанай выставкэнүүд эмхидхэгдэхэ юм. Эндэ модон дээгүүр һиилэһэн, будөөр оёһон, нэхэһэн, саарһан дээгүүр үнгэтүүлэн зураһан элдэб бүтээлнүүд олоор табигдахаар хараалагдана.

Хамнинн соёлой байшанда аймагаймнай соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй һуралсал үнгэргэгдэхэ. Тэрэнэй үедэ дүй дүршэлөөр баян, үнинэй хүдэлмэрилэгшэд ажал тухайгаа хөөрэжэ үгэхэ юм. Дайнай болон ажалай ветерануудтай уулзаалганууд эдэ үдэрнүүдтэ эмхидхэгдэжэ, буурал толгойтой үбгэд, хүгшэдэй һонирхолтой хөөрөөнүүд хүлеэгдэнэ.

Тэрэшэлэн нютаг бүхэндэ концертнүүд үнгэргэгдэхэ, дуу, хатар олоор зэдэлхэ юм. Хэмжээ ябуулгын түгэсхэлдэ «Сэнхир галхан» гэжэ тусхай программа харуулагдаха байна.

Иигэжэ манай аймагай соёлой хүдэлмэрилэгшэд ажалшадай урда тоосохо болоно.

Е. ДОРЖИЕВА,
РОМЦ-ые даагша.

«ТЕАТР ЕРЭЭ!», «АРТИСТНАР ЕРЭЭ!»

Сентябриин хэдэн үдэрэй туршада эдэ үгэнүүд Ахын зоной аман дээрэ байжа, зүрхэ сэдьхэлынь хүдэлгэһэн, һанаа бодолыень тогшэлһэн, заһаһан, баясуулһан байха даа. Манай нютагай хүн зон наада зүжэг, хүгжэм дуунда айхабтар дуратай юм. Мүн өөһэдөөшье дуушa, хүгжэмшэ зон гээд мэдэжэ. Илангаяа, ахаархин Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрайхидта онсо мэзхэй, дуратай юм шуу. Энэ театрайхид Аха нютагаархидтай ехэ эбтэй эетэй. Артистнарай Ахын алишье нютагуудеар ябахадань, хүн зон ехэл хүндэтэйгөөр, ханн халуунаар угтаа. Тэрэшэлэн ямар бэ даа нэгэ тон дүтынгөө танил тала хүниие угтаһандал адлаяр халуун альга ташалгаар, энэрхы зоолэн харасаар, сэдьхэл зүрхэнэйнгөө халуун үльна бадаргаи угтадаг байгаа гэбэлни, хэншье арсахагүй даа гэжэ этигэнэб.

Дурсагдагша һэрьн арбаад хоногой туршада буряад артистнарай Аха нютагаар айлшалаад, хүн зонтоймнай уулзаад, беян түгэлдэр бэлиг шадабаряараа ажалша малша зоноо баярлуулаад, бусаба гээшэл даа.

Манай хадалиг нютагай байгаалиин уларил хадаа ямаршье нютагайхиһаа ондоо юм ааб даа. Мүн тиихэдэ харгы замнайшье. хэсүүхэн (холын ута харгы хэгдэжэ байгаа юм ааб даа), унаа машинашье тиимэрхүү даа. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, даб гээд, һанаһан тээшээ ябаадхиха аргагүй юм шуу. Тиимэһээ артистнуудай нишэ ерэһэн ушар ехэ һайшаалтай байна.

Артистнарай бүлэгые хүтэлбэрилэн ябаһан манай нютагай басаган, республикын арадай артистка Нина Гармаевна Токуренова энеэбхилэн татаад, нигэжэ хөөрөө һэй:

— Янза бүриин унаа, машинаар ябажа, нютагаархидтамни наада зүжэгөө, хатар дуугаа бэлэглэхэ гэжэ ерэбэбди. Юрэдөө, тэдээн сооһоо мал зоодог машина һураггүй найн шэнги үзэгдэбэл! Бортнуудынь үндэр, һалхин өхээр үлеэхэгүй байна. Дулааншаг.

Артистнарай Ахаар ябаха үедэ хээрэшье хоноха ушернууд үзэгдэһэн байха юм.

— Манай бүлэгэй олонхидынь Ахада хэдэн дахин ерэһэн байха. Тиихэдэ түрүүшынхеэ ерэһэн залуу нүхэдшье бии. Тиигэбэшье бидэнэр нимэ үзэсхэлэнтэ гоё байгаалитай, ажалша, хүндэмүүшэ Ахын хүн зонтой уулзаһандаа баяртайбди,—гэжэ Н. Г. Токуренова хахасаха дээрээ хэлээ һэн.—Эндэ ерэжэ, жэлэй дүрбэн сагые үзөөбди. Орлигто бүухадамнай, ааяма халуун үдэр— ёһотойл зун һэн. Харин Боксондо хоноод, үглөөгүүр, бодоходомнай, саһан орожорхиһон, үбэл байба. Ахаяа уруудан Хүүргэ ерэхэдэ, гол горход мүльһэтэн хүрмэгтэжэ, набша намаан шарлажа, алтан шаргал намар үзэгдөө һэн. Харин зарим тээ хуурай хара һалхин. хуугайлаад, хагсуу хабар гү гээдшье һанагдаха юм.

Ахынгаа нимэ гоё байгаали галшан хамгаалхыень нютагаархидтаа арадай артистка захиба.

Үнэхөөрөө, үндэһэн буряад театраймнай артистнарай Ахада ерэлгэ ёһотойл нэйр наадан шэнги байже, хүн зоной шарай сэлмэг хүхюун,—ажал хүдэлмэридөө онсо оролдосотой болоо гэхэдэ, буруу бэшэ.

Айлшаднай бэлиг шадабяараа, тэнюун һайхан һанаа сэдьхэлээрээ, ууган түрэл буряад хүнэрээ, хүндэмүүшэ буряад һайхан ёһо заншалаараа һайхан сэдьхэлтэй ахаархиние шэнэ хэрэгүүдтэ элсүүлбэ.

Хүндэтэ айлшадай харуулһан Бата-Мүнхэ Пурбуевай «Хүдөргэй миниий хүйхэрнүүд» гэһэн хүгжэм дуута хүхюун зүжэг-комеди ахынхидай эльгэ зүрхэндэ хадуугдаа, бултыемнай һонирхуулаа. Мүн тиихэдэ манай айлшад гансаяе драмын бэлигтэй артистнар бэшэ, харии дуулаха, хатарха, уран гөөр уншаха онол шадабаряа дүүрэн харуулаа.

Буряадай ССР-эй арадай артистнар Н. Токуренова, Д. Сультимов, Ц. ЦыренДоржиев, габьяата артистнар И. Цыбикжапов, Ч. Ринчинов, Д. Дашанамжилов, залуу артистнар Д. Тангатова, Б. Очирова, Л. Онгоева болон бусад нүхэдэй (хамтадаа 23 хүн) бэлиг таланиие үндэрөөр сэгнэжэ, ахаархин альгаа ташаба.

Түгэсхэлдэнь райсоведэй гүйсэдхомой таһагые даагша Б. П. Урбаев артистнарые халуунаар амаршалаад, Хүндэлэлэй грамота бэзюулаа һэн. Удаань соёлой таһагые даагша В. А. Гагсанова халуун үгэнүүдые хэлэжэ, артистнарта гарай бэлэгүүдые барюулба. Мүн тиихэдэ бүри бишыхан артистка Х. Очировада онсо бэлэг барюулагдаа.

Н. Г. Токуренова харюугай баярай үгэнүүдые хэлээ һэн.

Вл. ГАЛСАНОВ,
худоо бэшэгшэ.

Сонсир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—Углоо. 9.55—Мультфильм. 10.20—Футболоор УЕФА-гай кубок. «Торпедо» (Москва) — «Галпе» (Германи). 12.00 — Фильм-балет. 12.45 — Чемпионуудтай хамта. 13.00—Шэнэ һониной албан. 13.15—Хүүгэдэй хүгжэмтэ клуб. 13.45—Менеджернүүдэй һургуули. 14.15—Эжы, аба бидэ гурбан. 15.50—«Последний репортаж». 1-дэхи сери. 16.55—Хүүгэдтэ дамжуулга. 17.55—Политическэ темэдэ хөөрэлдөөн. 18.40—«Блокнот». 18.45—Түби дэлхэй. 19.30—Шэнэ һониной албан 19.45—Баянистнуудай дуэт наадаха. 20.05—Футболоор УЕФА-гай кубок. «Торпедо» (Москва) — «Галле» (Германи). 22.00—Мэдээсэлэй программа. 22.40—«Обыкновенная заграница». 1-дэхи фильм. 23.10—«Мерзавец» — уран һайханай фильм. 02.05—«Икс» программа. 03.05—«Дело Сухово-Кобылина». 1-дэхи фильм. 3-дахи сери. 04.10—Хүндэ атлетикээр дэлхэйн чемпионат.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Углөөнэй гимнастика. 9.20 — Мультфильм. 9.30—10.35—Немец хэлэн. 10.00—Инженер мэргэжэлтэн. 11.05—И. Савинагай авторска дамжуулга. 12.00 — Политическэ темэдэ дамжуулга. 12.55 — Театр тухай. 13.35—Хүгжэм. 14.00—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 14.05—«Прекапи на конкурс повара» — уран һайханай фильм. 15.15—Баримтата фильм. 15.55—Концерт. Буряадай ТВ. 17.55—Баримтата фильмүүд. 18.45 — Байгал. 19.05—Эдир хизаар орноо шэнжэлэгшэдэй клуб. 19.35—«Шаяалта». 20.00—Аяншалгын «Хамар-Дабаан» клуб. 20.50—Соносхолнууд. Москва. 21.00—Мэдээсэлнүүд. 21.15—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.30—Россин реквием. 23.25—Фил Донахьюгай программа. 00.15—Мэдээсэлнүүд. 01.30—Хүгжэм. 00.45—Баримтата фильм. 00.55—Булгаковска һайндэр. 02.00—Футбол. Кубогуудта хүртэгшэдэй кубок.

Хайрата нүхэр
Ирина Иннокентьевна КОРНИЛОВА-ГАЛСАНОВАГАЙ
наһа барахаан ушараар «Буряад үнэн» газетын редактор байһан, Буряадай ССР-эй арадай поэт Ц. Г. Галсановта Буряадай ССР-эй Журналистнуудай холбоон, «Буряад үнэн», «Бурятия», «Правда Бурятии» ба «Молодежь Бурятии» газетэнүүдэй редакциинуудтүн гашуудалаа мэдүүлнэ.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Городые эдеэ хоолоор хангалга ямар бэ? «Бүтээхэ хэ-

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай соёлой нэгэдэл болон редакциин ажалша коллектив.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес:
670000. Улаан-Удэ, Калинин даришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный—2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд: советүүдэй хүдэлмэриин бэ нинтын эмхинүүдэй — 2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-69-58; соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; ополонитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-67-81; оршуулгын — 2-60-91; коммерческэ —2-69-58; корректорнуудэй —2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай) — 2-35-95, манай корреспондентнууд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда —31-61, Агинскда — 3-45-94.
Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор — 2-37-32, бухгалтери — 2-33-77, захта —2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гарахе.
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй
Газетын индекс 50901. Тираж 6600
Хэблэлдэ түшөөгдөһөн саг: 22.50.

Буряадай ССР-эй Госкомиздадай республиканск типографидо газета барлагдаа хэблэгдэбэ.
Директорэйнь телефон 2-40-46.